

ОРТИҚ СУЛТОНОВ

**КУЛГИ
ШАҲАРЧАСИДА**

Иккинчи китоб

**Тошкент
«NAVRO‘Z»**

4(59)6-7 Ўзб. адаб. 2 сэрлари -
Сатира ва юморнинг
шакллари.

С 96

Масъул муҳаррир - Исрофил ШОМУРОДОВ
Муҳаррир - Тулқин ЭШБЕК

Қизиқчилик санъатида ўзига хос юлдузлардан бири бўлган
Ортиқ Султоновнинг ижод майдонида ҳам қалами қайрилиб
бораётгани қувончли ҳол. Зеро, унинг «Кулги ҳақида...
кулишиб» деб номланган биринчи китоби кулгисеварларнинг
қалб жавонидан муносиб ўрин эгаллаганди. Умид қиламизки,
Ортиқнинг «иккинчи тортиғи» ҳам мухлисларига хушқайфият
улашаверади.

Султонов Ортиқ.

**Кулги шаҳарчасида: (Ҳангомалар, интермедиялар,
кулгилар) Т.: «Наврўз», 2003 й.**

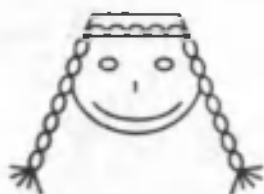
ББК 84 (59) 6 – 7

© Ортиқ СУЛТОНОВ
© «NAVRO'Z NASHRIYOTI»
Тошкент, Навоий кўчаси, 30.

7.

ТАВСУҒАНА

Туманим — Ургут, тоғлар ораси,
Отим — Ортиқ, Курбон ота боласи!

15. КИТОБ НИМА ҲАҚИДА?

*Ҳар биримизда, минглаб
буюкликлар ётибди.
/Сухбатдан/*

МУАЛЛИФДАН...

— Баъзи китобларда шундай деб ёзиб қўяди-я, биринчи
варақнинг тагига?.... Тавба, унда қолгани кимдан?!

СЎЗБОШИ...

— Буям унча аниқ топилмагандек назаримда... Сўзнинг
бошиям, охириям бир бўғин...

ГАПБОШИ...

— Десаммикан?... Ёзаманми ўзи еки...

... КИРИШ

— Во!...

«Ўзи бир китоб ёзишингиз ҳамлик қилаётувди...». Хотиним
гарчи сездирмаса-да, шундай дегандай туюлаверади.

Концертлар, тўй-ҳашамлар, иш, дарс, қурилиш ва озгина
улфатчиликдан вақт ўғирлаб уйга қирамизу... Ўқиш, ёзиш,
машқ қилиш...

Китоб ёзишдан мақсад нима?

Китобни қўлга олгандан каллангга келадиган биринчи
фикр: «Китоб нима ҳақида экан?... Ўйлайсиз, баъзан енгил
варақлаб, билиб олгимиз ҳам келади.

Зиёлилар даврасида: «Бошидан озроқ ўқи, кейин воқеани
хаёлингга ривожлантир ва хулосалаб, охирини ўқи... топган
бўлсанг, ўқима!»— деган гап ҳам бор.

Хуллас, сиз варақлаб, таваккал қилиб, ўзингизни урин-
тирмаслигингиз учун ... китоб нима ҳақида эканлигини боши-
дан айтаман. Маъқул бўлса ўқийсиз, бўлмаса... ўша
кўприкнинг устидаги гап!

КИТОБ КУЛГИ ҲАҚИДА

Уни ҳис этиш, севиш, тарбиялаб, бошқаларга қандай етказиш ҳақида.

«Меҳнат — маймунни одамга айлантирди!»

— *Унда нега қолган маймунлар одамга айланмади?*

— *Улар ҳам ахлоқ эмас, одамга айланганларнинг аҳвалини кўриб турибдию...*

Чалғимаймиз...

«Бир фоиз талант, қолган тўқсон тўққизи меҳнат».

Ким бўлишингиздан, нима иш қилишингиздан қатъи назар нимагадир эришиш учун ишлаш, ўқиш, кашф қилишингиз, ақл ва билим билан, «билиб» меҳнат қилишингиз кераклиги ҳақидаги, устозлар ўғитлари билан қувватланган, шахсий амалиётда синалган ижодий фалсафам ҳақида.

Профессор лабораторияга кирса, аспирант шогирди ишлайётганиниш.

— *Нимага ҳалигача ишляяпсиз, шогирд?*

— *Мен эрталабгача ишлаш ниятидаман.*

— *Эрталабдан кечгача нима қиласиз?*

— *Мен 24 соат ишлашга қарор қилдим.*

— *Қарорингиз яхши-ю, лекин 24 соат ишласангиз, қачон ўйлайсиз, — дермиш.*

Агар ўша шогирднинг ўрнида мен бўлганимда:

— *Устоз, нимани ўйлайман, ахир ҳамма нарса ўйлаб топилган-ку. Биз, синаб кўриб, бойитамиз, — дердим.*

КИТОБ — БИЗ ҲАҚИМИЗДА

Биринчи китобимни «бир кўриб беринг» деб, домламиз, устозим **Маъмуржон Умаров**га бердим. Оралан уч-турт кун ўтиб, фикр биларга ўтдим. Домламиз уришса арзигулик гапларниям сокинлик ва эҳтиётлаб гапириб кетди-ю, «мен» деганига тўхтади.

— Нуқул «мен»?.. — дедилар.

— ...Энди, менинг фикрим, менинг ижодим ва мен ҳақимда гап бўлаяпти... «у» деб ёзайми бўлмаса? — дедим. Биз кулдик.

Мана оддий қишлоқ муҳитидан машҳурликкача бўлган йўлни босиб ўтдим. Яраттанга минг шукр, насиб этди.

Бизни, домламиз ибораси билан айтганда мухлисларимиз: «севимли санъаткори», — дедилар.

Санъаткор тўғрисида гапирганда, хоҳлайсизми, йўқми, устози, мактаби ҳақида гапирамиз... Хўш, бизнинг устозимиз ким? Биз қайси мактабнинг талабасимиз?

У устоз бизга нимани ўргатди-ю, у мактабнинг дарслик китоби нима?

Китоб биз ҳақимизда.

Бу китобнинг бош қаҳрамонлари:

Зокир Очилдиев ва Ортиқ Султонов !

Қорин оч. Қаердандир концерт қўйиб келаямиз. Анча юрганemizдан кейин мен ҳўрсиниб:

— Зап эслайдиган воқеалар бўлаяптида, — дедим.

Зокир жилмайиб:

— Ишқилиб, эслайдиган ёшларга етайликда, — деди.

Қаҳрамонларимиз бошқа китоблардагидек ижобий ёки салбий хусусиятларга эга эмас... Китобда улар, худди кўргазмали қуролдек «услугимиз қонун-қоидаларини» намоён этидилар.

— Тўғри, биз изландик, биз кашф қилдик ички кечинмалар, мағлубият, ғалабалар! Буям бир китоб.

Лекин бу китобда биз ҳиссиётлар билан фикрингизни жалғитмаймиз. Баъзи нарсалар эсланар, агар фикримизни ойдинлаштиришга хизмат қилса.

Бу китобда яхлит ижодий фикрлар хусусида суҳбатлашсак.

САНЪАТ БУ — ГЎЗАЛЛИК!

ГЎЗАЛЛИК — ОДДИЙЛИКДА!

Демак, САНЪАТ — БУ ОДДИЙЛИК.

Биз, шу аксиома билан

КУЛГИ ШАҲАРЧАСИДАМИЗ!

Ўн-ўн беш чоғли ишчилар доим бирга хизмат сафарига (командировка) поездда боришаркан. Йўлда бекорчиликдан латифа айтишаркан ва ҳамма айтиладиган латифаларни билиб

бўлган, қайта такрорлаб, оявора бўлмаслик учун латифаларга рақам қўйиб олишибди. Уларнинг сони айтимса бўлди, латифани эслаб кулишиб олишаркан.

Биттаси:

— Ўн саккиз. — деса, ҳеч ким кулмабдию, бошқаси шу рақамни айтса барча кулиб юборибди.

Биринчиси:

— Нега мен айтганда кулмай, бу айтганда кулайсанлар? — деб хафа бўлибди.

— Ука, айтиш билан айтишнинг фарқи бор-да. — дермиш бошқаси.

Яна биттаси бир гал:

— 27! — деса, ёнида ўтирган жувон бир тарсаки урибди:

— Уялмайсизми, аёл кишини олдида. — дермуш.

Биттаси:

— 895, — деса, биттаси барчадан баландроқ кулибди.

— Ҳа бунча кулдингиз? — деб сўрашса.

— Биринчи марта эшитишим. — дермуш.

25. АССАЛОМҲУ АЛАЙҲУМ. ҲАММОЗ!

**Инсонни ота-она дунёга келтиради-ю,
уни яшаб турган жамияти, нафас
олаётган муҳити тарбиялайди.**

/Ўқигандим/

Катта ҳаёт бўсағасида турган, шаклланиш жараёни арафасидаги киши учун аниқ асосий ҳолат — тўғри маслакдош топиш ва ундан фойдалана билиш. Нимадан бошлашни билмай турганларга мен ўз ҳаётим ҳақида (мен кўргазмали қурол), мактабим ва устозларим ҳақида гапириб бермоқчиман...

Мактаб саҳнасида байрамларда бутун қишлоқ йиғилардилар. Катта қизиқиш билан бизларни томоша қиларди. 10 — синфда ўқирдик. Мактабимизда Бекмурод Жўраев (экстрасэнс) ва «Қизиқчи-91» ғолиби Худойберди Зиётов концерт бердилар... Бу менинг биринчи соҳа «профессионал»лари билан

учрашувим эди. Худойберди-ака мени институтта етакладилар. 1988 йил Самарқанд театри учун қабул қилинган махсус курсда ўқишни бошладим. Бутун курс битта театрга боришли назарда тутилгани учун ижодда қийналмасин деб домламин **Рустам Усмонов** «қобилияти бор» талабаларга қўшимча дарс қилиб, режиссёрлик санъати ҳақидаям тушунча бериб борардилар. Менда ўша кезларда ўзимдаги бор имкониятни синаб кўришга иштиёқ туғилди.

Домламин жаҳон режиссурасида мактаб яратган режиссёрлар ҳақидаги китобларни берар, ўқитганларим асосан рус тилида бўлгани учун деярли ҳеч нарсани тушунмасамда, астойдил варақлашдан менга ўтгани, домланинг айтганларидан қувватланардим...

Бу орада бешта қизиқчи бирлашиб «Кўзгу» қизиқчилар гуруҳини туздилар-да концерт бера бошладилар... Биз ҳам беш йигит бирлашиб «**Файра-ғайра**» ҳазил гуруҳини туздик. Демак, режиссёрлик қобилиятини синаб кўриш имконияти туғилди... Ва у ижрочилик билан бирга шаклланди. «Ижодкорнинг йўналишини унинг табиати белгилайди», – дейишади. Ҳазилга мойил ташқи қиёфаму, ижодий қарашларим билан кулгига... кулдиришга қарор қилдим. **Маъмуржон Умаров** (домлам), мени кулдириш санъати ҳақидаги тасаввурларимни бойитишга, соҳага жиддий қарашга ва ижод қилишга ўргатдилар.

Ҳожибой Тожибоев билан ҳам домла таништирганлар. Мен **Ҳожибой** акани ҳақиқий устозим, деб тан олиб, ижодда «кулдириш маданияти»ни у кишидан ўргандим.

Институтда иккинчи курсдалигимда ҳикояларни инценировка қилиб, ижро этиш ўргатилаётган вақтлар **Абдусалд Кўчимов**нинг «**Отаўғил**» деб номланган ҳикояси диққатимни тортди ва муаллиф ҳамқишлоғим эканидан фахрланиб, иш бошладим. Устозим **Абдусалд Кўчимов** билан учрашув ҳаётимдаги катта ўзгаришларга сабаб бўлди. Мен «**Муштум**» журнали ижодкорлари билан яқинлашдим **Неъмат Аминов** ва **Шухрат Жабборов** ёрдамида «**Муштум**»нинг бошидан охиригача ҳаммасини варақлаб, репертуар йигдим. Баҳонада ҳажвий ҳикоялар, ҳангомалар, фельетон, сон-саноқсиз латифалар ўқиб, кулги ҳақида анча фикр ва мулоҳазаларга эга бўлдим.

Шу орада Эргаш Каримов ва миниа гюралар театри билан ҳамкорлик бошланди. Эргаш акадан биз кўрсатув қилишни ўргандик.

Мирза Холмедов, Собит ва Обид Асомов, Ботир Муҳаммадхўжаев, Тухтамурод Азизов раҳбарлигида «Кўзгу» қизиқчилар театри тузилди, деб эслаб ўтувдим... Биз ҳам туздик «Ғайра-ғайра» ҳазил гуруҳини. Хуллас, «Кўзгу» бизга қандай концерт қилишни ўргатди.

Абдулла Акбаровдан кутилмаган сўзни топишни-ю, айтишни ўргандик. Самарқанд театри. . Биз актёр сифатида Татьянаберди Қурбоновнинг шогирдларимиз, деб фахрланамиз.

Мен яна кўлаб ижодкор устозлар ҳақида ёзишим мумкин. Санъатда устоз ўргатмайди, санъатда шогирд ўрганади. Санъатни деҳқончиликдан фарқи шунда, назаримда (Бу гапни шогирдларимга айтяпман). Биз ҳам шундай кишиларга қараб инсонларга муомала, санъатга муносабатни ўргандик.

Зокирдан ўргандим, у мендан ўрганди. Биз шерик бўлибгина қолмай, бир-биримизга дўст, устоз бўлдик... биз бирга қидирдик, бирга ўқидик.

Китоб — устозим.

«Бирни кўриб фикр, мингни кўриб шукр қил», — деганларидек.

— Энг оддий хулоса: ўзинг ўзингга устоз.

35. ЎЗИМИЗ ҲАҚИМИЗДА

Биз ҳақимизда кўп ёзишган. Газеталарда ва ҳоказо...

Энди китоб тарих, биринчидан. Иккинчидан, ўзимиз ҳақимизда ўзимиз ёзган бошқача... Қўқонлик Аббосхон эшон бунамиз айтганларидек...

Хуллас, ўзимиз ҳақимизда алоҳида-алоҳида ёзай, дедим... кейин қарасам шарт эмас. Бунга ҳозир ўзингиз ҳам амин бўласиз.

Ҳаёт дафтарчамиз

Иккаламиз ҳам Самарқанд вилояти Ургут туманиданмиз.
Мен Қинғир қишлоғидан, Зокир – Дўнқишлоқлик.

Иккаламиз ҳам 1971 йилда туғилганмиз, мен 1 май,
ҳужжатда 29 апрел, у 20 март кунлари дунёга келганмиз.

1978 – 1988 йилларда – Қишлоқ мактабида.

1988 – 1992 йилларда – Санъат институтида. Бу ёғига
энди...

Меҳнат дафтарчамиз

1992 – 1996 йиллар Самарқанд, Ҳамид Олимжон номли
театр, актёр.

1996 – 1997 йиллар. Вилоят телерадиокомпанияси. Мен-
режиссёр

1997 – 2000 йиллар. «Ортиқ-Зокир» қизиқчилар фирмаси.

Мен – раҳбар. Зокир – актёр.

2000 йилдан бошлаб – Ўзтелерадиокомпанияси «Ёшлар»
телеканали. Мен – режиссёр, у – муҳаррир.

2003 йил қўшимча – Маннон Уйғур номли санъат
институтида – мен домла.

Санъатшунослик илмий тадқиқот институтида – мен
тадқиқотчи.

Ҳозирча шу!

Худо хоҳласа, ният ва орзулар кўп. Насиб...

Саҳнадаги саналар!

1988 йил – «Ғайра - ғайра» ҳазил театрининг биринчи
томошаси.

1991 йил – Вилоят театри бошчилигида Самарқанд бўйлаб
биринчи ижодий сафар.

1992 йил – Самарқанд шаҳрида.

1997 йил – Сурхон бўйлаб биринчи сафар.

1998 йил – Жиззах бўйлаб биринчи ижодий сафар.

2001 йил – Тошкентда биринчи томоша.

Ўрта Осиёдаги барча мухлисларимиз шаҳар ва
қишлоқларида биринчи ижодий сафаримиз бўлиб ўтди ва
бу анъанага айланди.

Хизматдамиз!

?? Китоб

(Қизикчилар учун...)

ОРТИҚ: — Қизикчиларга бағишлов қилинг!?

ЗОКИР: — Айёмингиз муборак буткул,
Ўзингни ўзинг кутгил
Қофияни қаранг!

ОРТИҚ: — Маъно ўхшамоди-ю?
Айёминг муборак буткул
Шодлик байроғин тутгил... денг

ЗОКИР: — Шоир рози!
Айёминг муборак буткул
Шодлик байроғин тутгил...
Қизикчи бўлсанг, азар...
Кулдир, қани ер юткур.

БИРИНЧИ СЎЗ ...

— Шу биргина сўз мени бахтли қилади...

Менга тегишга розимисиз?

— Йўқ!

— Ана ўша сўз... Мен бахтлиман.

/Учрашувдаги суҳбатдан/

Китобнинг биринчи қаторини ёзиш қийин бўлди.

Дўстим ибораси билан айтганда: «Ёзувчилик масъулиятини ҳис эта бошладим». Лекин имконият бор экан, хоҳиш уни измига солади.

Китоб йиллар давомида каллада ёзилди.

Жараён, албатта дўстлар даврасида пишади... Улар фикримга қувват беришар, китоблар тавсия қилишарди. Мен эса уларни ўқимадим. Насиб этса ўқийман ва бу асарлар ижодимни янги босқичига нарвон бўлади.

Ҳозир эса билганларимни ёзганим дуруст. Биринчидан, кўп нарсани айтаман десанг, чалкашиб кетади.

Иккинчидан, айтганларимни тўғри англаганга амалиётда

исботланган тавсия бор. Биринчи китобимда узим ижро этган ва синалган номерларимдан ёздим. Ҳеч ким, ҳеч нарса ижро этмади... Баҳона, сабаб кўп.

Энг бош сабаб, менимча ижодкор санъаткорларимиз: «бизга ёзиб бермайди», аниқроғи, ёзилган нарса кулгили эмас, деган ахлоқона ҳулосага келиб қолган... Шу боис адабиётга ишончсизлик билан қараб, ижодда янгилик қилолмай қийналадилар!

Бу китоб — эстрада актёрини ўз устида, номер устида ишлаш жараёнида ўз устидан ишлаш ҳақидаги фикрларимиз.

Ўзингизни тушуниш... Фикр ва мақсадни тўғри илғаб, тўғри етказиш, тушуниш ва тушунтира билишга асосланган амалий қараш, услуб. Китобни оддий ва содда қилиб ёзишга ҳаракат қилдим. Илмийлик даъво қилмаймиз ҳам. Ундаги ишлатилган “атама”лар ҳам санъаткор ижрочилар шеvasидан олинган.

— Иккинчи китобимда қизиқчини тўртта бўлмоқчиман, — дедим домладан фикр олиш мақсадида. — «Қизиқчи-томошабин», «қизиқчи-муаллиф», «қизиқчи-режиссёр» ва «қизиқчи-ижрочи».

Домламиз бироз ўйланиб турди-да:

— Қизиқчи-томошабин? — дедилару, бироз ўйланиб, қўшиб қўйдилар. — Керак, керак экан!

Назариёт ва амалиётимиз шуни исботлайдики қизиқчи тўла маънода комил бўлиши учун шу тўртта қирра бўлиши лозим.

Қизиқчи томошабин — кўз, яъни кўриш;

Қизиқчи муаллиф — юрак, яъни ҳис қилиш;

Қизиқчи режиссёр — мия, ҳаракатга келтириш;

Қизиқчи ижрочи — қўл-оёқ, яъни ҳаракат;

Ва бу тўрт қирра саҳнада бир жон, бир тан бўлмоғи айни муддаодир. Яъни, томоша залида кимдир сиз айтаётган латифани билар экан, сиздан олдин айтиб юборади. Энди сиз айтсангиз кулмайди.

Муаллиф — топади.

Режиссёр — ҳаркатлантиради.

Томошабин — тасдиқлайди.

Ва ижрочи — ҳолатдан чиқиб кетади.

Хуллас, бу китобда шулар ҳақида гаплашамиз.

ҚИЗИҚЧИ ТОМОШАБИҲ

*Инсонни тарк этган руҳ, то жаноза
ўқилгунча жасад билан бирга бўлиб,
бўлаётган воқеаларни томоша қилиб
турар эмиш.*

(Эшитгандим)

Қизиқчи ундоқ бўлиши керак ё бундоқ, дерканман, "Бошқаларчи?" деб ўзимга савол бераман, — ўйлайман.

Назаримда кўплаб санъат даражасидаги тушунчалар борки, ҳаммага баробар.

Томошабин бўлиш ҳам шулар жумласидан. Ким бўлишингиздан ва нима иш қилишингиздан қатъи назар, ўзинг ўзингга томошабин бўлишинг, ташқаридан кўп қатори ўзинг-ни кўриб, қилаётган ишингга баҳо бериб боришинг керак.

Қизиқчи... кеп қолди...

Афанди ариқдан ўтаётиб йиқилиб кетибди-да, атрофда битта-яримта бўлса кулмасин деб:

— Эҳ, қариллик қурсин, — деганча чопонини қоқиб, атрофга қараса, ҳеч ким йўқ. Ўзига ўзи:

— Ёшлигингда ҳам гўр эмасдинг, — дермиш.

Қизиқчитомошабин сиз ўқиётган, эшитган, кўрган воқеаларга муносабат билдиради.

Нега мен айтган латифага одамлар кулади? Чунки, ушбу латифани эшитганда мен ҳам кулганман. Мендаги «қизиқчи-томошабин» кулган.

У ўз кулгиси билан ижодий фикрга асос солади.

Номер кўрсатаётганда ҳам... биринчи кулги иккичисидан кучлироқ бўлишида «қизиқчи-томошабин» муносабати бирламчи.

Кўпчилик айнан шу, нимадан кейин нимани айтишни билмай қийналади. Зўр гапни айтиб қўяди-да кейин охирида «емай» қолади.

Демак, «қизиқчи томошабин»ни, ўзингизда шакллантириш ва ривожлантириш, номерни тўғри жойлаштириш ҳангомадаги воқеани тўғри ривожлантиришга қувват беради.

БИЗ САҲНАДАМИЗ...

Ҳамма тўхтовсиз кула бошлайди. Яна битта култили гап... Яна, ундан ҳам кучли кулги.

Мендаги “қизиқчи томошабин” мен билан бўлиб, томошабинни кузатса, томошабин билан бирлашиб, мени кузатади.

“Санъаткор томошабиндан бир қадам олдиндан бўлмоғи керак”, — деган. Демак, у томошабинни эргаштириши керак! Бунинг учун аввало, сенинг ортингдан ўзингдаги “қизиқчи томошабин” эргашмоғи керак!..

“Ҳандалак-плюс” тасвирга олиняпти. Муаллиф Қувондиқ Сиддиқовнинг муносабатидан — сўз ва ижро тўғрилигини, режиссёр Баҳодир Йўлдошевдан кейинги ҳаракатта тўғри боряпманми-йўқми, тасвирчининг фаолиятидан эса томошабиннинг фикрини уқиб оламан. Чунки қилинаётган ишни у экранда кўриб боряпти. Мендаги қизиқчи томошабин мен билан бирлашиб уларни томоша қиляпти.

Энди иккинчи ҳолат:

Ошпаз шогирдидан сўрайди:

— *Бу котлетга нима етишмайди?*

— *Гўшт.*

— *Хуш, нима қўшамиз?*

— *Қалампир! — дермиш шогирди.*

Хуллас, мен ва мендаги «қизиқчи-томошабин» кулди. Айтиб бердим ижодий гуруҳда ҳеч ким кулмади... ёки тескарис. Менга кулгили туюлмаган гапта, томошабин чапак чалиб, кулади.

Фақат ўзингнимас, демак ўзгаларниям сезиш ва “муҳит”га мослашиш ҳам зарурдир.

«Актёр — кузатувчи бўлиши керак»

“Узоқдаги қишлоқда концерт қўйдик, — деб эслайди устозлардан бири. — Энг култили гапниям айтдик, ҳеч ким кулмади... Бирор жиддийроқ нарса ўқийлик, — деб ўқишни бошловдик, кулги... Саҳнадан 15–20 метр нарида бир актёр эшакка минаман деб йиқилган экан. Қишлоқдаги кейинги концертларимизда яна бир қаҳрамон кўпайди — эшак. Қаерга борсак топиб дарров сценарий қилинди”.

Ҳар бир томошабин ўзига хос.

— Уларнинг бир-бирларидан фарқи борми? — деб сўрайди кўпинча.

Ҳа! Бирлари томоша кўргани кирган, бошқалари эса артистни.

Томоша учун кирганлар охиригача кўради... Сиз билан ижод қилади. Артист кўргани кирганнинг қувончи бир дақиқалик — сизни кўради-ю, томом, у учун томоша тугайди. Кўпинча маза-бемаза халақит ҳам беради.

Зиёлилар — ақлий, деҳқон — жисмоний ҳазилга мойилроқ бўлади, дейилган.

— Аёллар даврасида нима ҳақида гапириш керак?

— Уларнинг гўзаллиги ҳақида.

— Гўзал бўлмасачи?

— Бошқа аёлларнинг камчилигидан.

Болалар даврасида сўз билан олқиш олиш қийин. Уларга ҳаракат қизиқ.

Шоҳ афандига:

— Шундай иш қилки, мен сени жаллодга топширай, кейин сен, шундай кечирим сўраки, у қилган гуноҳингдан ошиб тушсин, — деб топшириқ берибди.

Орадан сал ўтиб, шоҳ чўмилаётса афанди секин кириб, эшикни ёпиб, ечинаётганимиш. Шоҳнинг ғазаби чиқиб:

— Жаллод! — деса.

Афанди:

— Кечирасиз шоҳим, мен сизни «маликам» деб ўйлабман. — дермиш.

28. ҚИЗИҚЧИ МУАЛЛИФ

Текст фикрлар учун турткидир.

Аркадий Райкин

ҚИЗИҚЧИ МУАЛЛИФ

- Сиз ёзинг, газетамизга босамиз!.
- Ёзаман лекин...
- Нима лекин?
- Ўқишармикин...?

/Ҳангомадан/

Қизиқчининг қўлида қалами борлиги — 50 фоиз ютуқ.
Ҳар бир ижрочи, ўзига хос бўлиши учун унинг ўзига хос адабиёти ва драматургияси бўлиши керак экан.

«Муаллиф-қизиқчи» сиз ижро этадиган номерларнинг ҳаммасини (бировнинг асари бўлсаям) қайта ёзди.

Энди луғатимизга бир неча шартли иборалар киритамиз.

ЁЗМА КУЛГИ ва **САҲНА КУЛГИСИ**,

Бири ўқиса кулгили, иккинчиси ижрода. Газета ва журналларда кўпчилик қизиқчиларнинг чиқишларидан намуналар берилади... Ўқисангиз кулгили эмас. Чунки ижро билан кулгили. Гарчи, якка ҳолдаям томошабин билан мулоқот қилолсак-да, мухлисларимиз Зокир билан бирга туришимизни хоҳлайдилар. «Икки актёр театри» мактаби услубига қурилган кашфиётимизни келинг, шартли қилиб: **«ИККИ ДЎСТ СУҲБАТИ»** деб атайлик.

1. Ҳар қандай воқеа икки дўст суҳбатида қурилади.
2. Суҳбат оддийлиги, беозорлиги, энг асосийси, чиндан ҳам кулгиллилиги билан характерли.
3. «Кулги» деган жойи бор эстрадада. Бунда **КУЛДИРГУВЧИ** йўқ, **КУЛГИ** бор.

Ким, қачон, қарда, ҳатто кимга айтаётгани муҳим эмас.
Муҳими — нима деяётганида!

Яъни, ГАП БИРЛАМЧИ! Ёзаётганда шундай ёзиладикки,
уни эркак ё аёл, қари ёки ёш ижро этиши мумкин. КУЛГИда
ижрочини кўрмайсиз, уни эшитасиз.

Хуллас, бирор асарни ўқиганда кулдингиз, дейлик. Уни
ҳикоя қилиб берсангиз, одамлар кулмайди... Чунки у
ўқиганда қизиқ.

Демак муаллиф-қизиқчи «ёзма кулгини» «оғзаки
кулги»га, сахна кулгисига айлантириб қайта ёзиши керак.

Яна иккита ибора: «ҚИЗИҚ» ва «КУЛГИЛИ». Ижрода:
«Ёзма кулги» - бу «ҚИЗИҚ».

«Сахна кулги» - «КУЛГИЛИ» бўлиши керак экан-да.

18. ҚИЗИҚЧИ ТОМОШАБИ

Образ кузатиш маҳсули!

*Инсон табиатини кузатмаслик образни
маъносиз қилиб қўяди.*

Чарли Чаплин

Ёзаётганда нималарга эътибор бераман:

1. Мен номерларимни асосан китоблардан оламан... Қанақа
китоблар? Ҳажвий ҳикоялар, латифалар, баъзан
спектакллардан олинадиган парчалар... Ҳамма жойдан.

«Янгилик бу унутилган эскиликдир!» — деганларидек,
изланар эканмиз, «Эврика!» деб, соҳада янгилик қилгандек
бўламиз. Аслида сиз ўзингизни кашф қилган бўласиз. Бу
менинг биринчи фалсафам.

«Ҳамма нарса ўйлаб топилган», — деган иборани
ишлатувдик. Ҳақиқатан ҳам шундай.

Маъжозий маънода айтганда: олма бор, шафтолиям ўйлаб
топилган. Биздан талаб, пайвандлаш ва кашф этиш. Бу —
иккинчи фалсафам.

2. Биз туғилиб ўсган қишлоқлар башариятга Тўра Ҳайитов, Абдусаид Кўчимов, Маматқул Ҳазратқулов, Асад Дилмуродовдек ижодкорларни туҳфа этган.

Тенгдошларимиздан Наврўз Ризаев, Абдулазиз Йўлдошев, Самарқандда фаолият юритаётган Файзи Ҳайдаров, Амирилло Аҳмедов, Исматилло Йўлдошев, Дилмурод Дўстмуродов, Холмуҳаммад Нуриллаев, Тошпўлат Тугалов деган ижодкор акаларимиз билан фахрланамиз.

Бошқа соҳалардаям ўнлаб, юзлаб қишлоқдошларимиз халқ хизматида. Қишлоқдан гапириб қолганимнинг яна бир боиси «Ҳидоят сари» кўрсатуви ижодкори, ҳамқишлоғимиз Дилмурод Кўшоқов билан суҳбатлашиб турадик. Бирдан концертимиздан гап чиқди-да Дилмурод ака «Она мадҳи» деган номеримиз ҳақида гапириб қолдилар. Бир-биримизни яхши тушуниб олишимиз учун ўша ривоят: Ориф Ҳожи қаламига мансуб.

ОНА МАДҲИ

- *Онасан, дардга дармонсан,
Онадек борми сира меҳрибон?
Она боғу роғимиз,
Она — бу ўчмас чироғимиз.*

*Сўз дунёда энг улуғ зот меҳрибон онажонлармиз тўғрисида
борар экан, биримиз улар юрадиган йўлларида поёндоз бўлсак,
биримиз она ўтадиган ариққа кўнрик бўлмоғимиз лозим.*

- *Расули акрамдан нурли ҳидоят:
«Оналар оёғи остида жаннат».
Бу ҳадис маъносини ўйладим узоқ,
Китоблар варақлаб, иладим изоҳ.
Ривоятлар келар қаторма-қатор,
Барида оналик мақтови бисёр.
Лекин улар ичра битта ривоят
Қалбимни ларзага келтирди ғоят.
Жаноби Пайғамбар бир кунги, ногоҳ,
Мазордан ўтардилар, асҳоблар ҳамроҳ,
Қабристон тўридан бир фарёд келди,
Юракни эзгувчи аччиқ дод келди.
Дод эмас, ҳасратли бир болиш эди,*

Ҳар бир "воҳ" жон олиб, жон бериш эди.
 Пайғамбаримиз шул томон юрдилар
 Ва янгидан қазилган қабрни кўрдилар.
 Ҳаёлан Оллоҳ даргоҳидан ижозат олдилар.
 Сўнгра ул майитни сўроққа солдилар.
 Расули акрам дедилар: Айт,
 Тўқдингми муслимнинг қонини?

Майит деди:

- Йўқ, оғритмадим мусичанинг жонини.
 - Демак, демак кун кўргансан луқмаи ҳаромдан?
 - Йўқ ҳазар қилганман макруҳ таомдан.
 - Э, воҳ зинамиди гуноҳинг сенинг?
 - Йўқ, шукурким, ҳалол эди никоҳим мени.
 - Унда недан сенга бунча азобдир?
- Қайси айбинг учун шунча ғазабдир.
 Қурбим етмас менинг жавобга.
 Бир гуноҳ бир умр қилган савобга,
 Ҳасга ўт тушгандек ёнди-кўйдирди.
 Шайтон сўнги лаҳзада йўлимдан урди.
 Оғир бетоб эдим мен жон талашиб,
 Ётардим тўшакда иситмам ошиб.
 Волидам ёнимда гиргиттон эди,
 Сув десам жон тутиб, меҳрибон эди.
 Токи жоним чиқарга етганда фурсат
 Дедим: эй Азроил жойимни кўрсат.
 Руёб бўлган эди қилган меҳнатим,
 Насиб бўлган эди жаннатдан жойим.
 Бу сирдан беҳабар бечора онам,
 Ўлмагин балам, деб мени дам-бадам
 Юзимдан, кўзимдан ўпарди гирён
 Руҳ танамга қайтгандай бўлди бир замон.
 Мен бундай қайтишни онамдан билдим,
 «Қайтарманг!» - деб, ул зотни қўлига урдим.
 Шу кундан бекор бўлди бутун тоатим,
 Тунлар бедор қилган минг тиловатим.
 Билдим, асло менга ҳидоят бўлмас,
 Онамдан ўзгача, иноят бўлмас.
 — Бундай жавоб тинглаб пайғамбаримиз,

Дедилар: «волидасин излаб топингиз».

Онага аҳволни аён қилдилар.

Она кечирдим, деб дуо қилдилар.

Шунда қабрдаги фарёд ҳам тинди,

Бу майитга жаннат насибдир энди.

...Расули акрамдан нурли ҳидоят:

«Оналар оёғи остида жаннат!».

Хуллас, шу ривоят ҳақида суҳбатлашиб: «Нотўғри» — дедилар.

— Нега? Ахир яхшиликка ривоят дуруст эмасми?

— Дуруст, айтган ривоятингиз пайғамбаримиз ҳаётида бўлганига далилингиз борми? — дедилар. — Чунки, авлиёю, анбиёлар ҳаётидан гапирганда, бўлган нарсани айтиш, ёзиш керак! Ривоятни ёзиб берган акамиз ҳам масжидда имомлик қилган тақводор йигит. Шу боис у бу масъулиятни сезиб ёзгандир.

Қиссадан ҳисса шуки, масъуллар мавзу танлашда билиб, тушуниб ёзиши керак.

3. Ижрога мослаб ёзаман. У қандай гапиреди, қандай ижро этади... «Қаҳқаҳа» қизиқчилар театри ижодкорлари дўстларимиз. Бир номер хусусида мендан фикр сўрашди. «Нотўғри». — дедим. Сал ўтиб шу номерни халққа ижро этишганини кўрдим... Шунақанги кулги бўлдики. Томошабин қачон кулади? Тушунса, тўғри бўлса. Демак «тўғри» эканда.

4. Фикр тушунарли, хулоса тушунарли ва қутилмаган бўлишига эътибор бераман. «Қисқалик - талантнинг ҳамшираси», дейишади. Ёзувчилар: «қисқалик — қалам ҳақининг қайнонаси» - деб қўшиб қўядилар. Заргар зарни қизганиб ишлатганидек қисқа ва лўнда ёзаман.

5. Кулгилги гапларни қаердан оласиз? (*Мухлислар саволидан*)

Қизиқчилик борки — шу савол бор: «Қаердан оласиз?»

Эски шаҳардан шундоқ ичкарига кирсангиз учинчи темир дарвоза... килоси 500 сўм. Биз шу ердан олиб, 100 сўм қўшиб сотамиз.

... Кулги ҳамма жойдан олинаверади.

Масалан: юрган йўлимиздан, фойдаланаётган нарсаларимиздан.

Автобусда...

Назоратчи хотин: (уч йигитга яқинлашиб) *Билет!?*

Биринчиси: *Проездной*, — дебди.

Иккинчиси: *сквозной*, — деса,

Учинчиси: (нима дейишини билмай) *Мендаям билет йўқ*. — дермиш.

Назоратчи хотин: (улардан пулни олиб, барча йўловчиларга) *Кимнинг нимаси бўлса, марҳамат, чиқариб кўрсатсин*, — дермиш.

Хаёл суриб ўтирган кишига «*Билет олдингизми?*» — деса, у: «*Билетни нима қиламан, ҳали виза урдиролганим йўқ*» — дермиш.

Метрода...

Эскалаторда бемалол келаётган кишини сумка кўтарган болакай шошилтирди:

Бола: — *Амаки, тезроқ, кетиб қолади... тез... тез... тез... хайрият, улгирдик.*

Амаки: — *Падарингга лаънат... Мен нариги томонга кетишим керак эди.*

Поездда...

Поезд кунесиди старшина, солдат, аёл ва унинг вояга етган қизи ҳамроҳ бўлишди. Поезд тоннелга кирди... Қоронғулик ичида тарсаки овози чиқди.

Она: (хаёлида) *қизим яхши. Ўзини ҳимоя қилолди.*

Қиз: (хаёлида) *Онамни ёқтириб ?олибди шекилли!*

Старшина: (хаёлида) *Нега урди мени? Ахир ҳеч нарса қилмадим-ку!*

Аскар: (хаёлида) *Яна тоннел чиқса, энди бу томонига соламан!..*

Кўрсатув ёки саҳнага ёзиш деярли бир хил, имкониятга қараб ижод қилаверасиз.

6. Шароф Бошбеков китоб ёзишдан олдин 300 та китоб ўқиган, кейин ёзган, — деган эди бир суҳбатдош «Темир хотин» асари ҳақида гапириб. Бу гап нечоғли тўғри, бимадиму, ҳар нечук мен ҳам шу фикр тарафдориман. Кўп ўқиш ва ёдлаш керак.

Ёдлаш сўз бойлигини оширса, ўқиш фикрингизни чарқлайди. Шунда сиз чиройли ва маъноли гапирасиз.

Санъатда «инценировка» деган термин бор. Бунӣ ўқиб, нимаитини тушуниб оларсиз.

Тартибимизга риоя қилиб, ёзилган нарсаларни ёзмайман.

7. Хуллас олдин кичик ҳангомалар, ҳикоялар «ёзмадан» «саҳнага» мўлжаллаб ёзилади. Кейин бирор бир воқеани саҳнабоп қилиб ёзасиз... ва ҳоказо.

8. Томошабин билан суҳбатдош бўлишга ҳаракат қиламан. Бор гап шу.

38. ҚИЗИҚЧИ РЕЖИССЁР

*Ички ва ташқи топилмалар йиғиндиси
режиссёр санъатининг қудрати...*

(Бир суҳбатдан)

ҚИЗИҚЧИ РЕЖИССЁР

- *Ўртоқ режиссёр иккинчи кўринишда мен ичадиган вино ҳақиқий бўлсин.*
- *Розиман. Охирги кўринишдаги заҳар ҳам ҳақиқий бўлса.*

/Ҳангомалар/

«Яхши актёр — режиссёрдир» - дейишади. Демак, режиссёрлик қобилиятининг борлиги ва унга эътиборимиз сизни яхши актёр учун даъватимизнинг бир кўришидир.

Баҳодир Йўлдошев Самарқанд театрида «Нодирабегим»ни саҳналаштирди. Мен бутун томоша давомида балконда Баҳодир ака билан ёнма-ён ўтириш бахтига муяссар бўлиб қолдим...

Ишонинг, саҳнадан — Баҳодир акани томоша қилиш қизиқ. Бутун воқеа, кечинмалар ҳамма-ҳаммаси режиссёр танасида, кўзида тўла-тўқис акс этмоқда эди.

Бутун воқеани, кўрсатув ёки томошани кўз ўнгимизга келтира олишингиз учун керак экан-да.

Режиссёр ижрочи ва бошқалар ўртасида кўприк. У ижодий муҳитни бошқарувчи, етакловчи. Муаллиф фикрига нисбатан тасаввурни уйғотадиган, жонлантирадиган.

Қизиқчига режиссёрлик нима учун керак?

Концерт.

Номер шартига кўра, томошабин ичидан бир ижрочи танлашингиз керак. Ва ўзин шартини тушунтириб, шу ўйинга режиссёрлик қила билиш учун.

Драмада актёр ойлаб репетиция қилади. Саҳнада у шериги нима дейишини ва ўзи нима қилишини билади. Топшириқ, шу жараёни тўғри ўтиб бериш, тўғри кечинма қила билиш.

Эстрадада: сиз биласиз, шеригингиз - томошбин, у билмайди. Аслида билмагани учун ҳам кулади-да, билса кулмайди-ку.

Яна бир томони, у билмайди, демак, билгач, у нима дейиши ёки нима қилишини сиз ҳам билмайсиз.

Демак, сиздаги «қизиқчи-режиссёр» томошани бошқариб боради, содир бўлган ҳар қандай вазиятдан чиқиш учун йўл топади.

Ижрочини бир хилликдан асрайди.

Ижрочи кашфиётини мукаммаллаштиради. Яъни Худойберди Зиёдов «Отахон» образини яратди. Отахонни шеваси ва овозида гапиради. «Опера ва балет театри», «Хоккей» ўйинида, «Америкада саёҳат», «Россияда саёҳат»да бўлган воқеаларни моҳирона айтиб берди. Энди у нима қилиши керак? Баъзилар энди почча, ота ёки ўғилнинг образини яратишга ҳаракат қилиши керак дейди.

Тўғри!

Лекин менинг назаримда ижрочини томошабинга маъқул қилган «отaxon» образи қолиб кетмаслиги, яна янги воқеа ва ҳангомаларда ривожланиши, бир сўз билан айтганда ижрочини бутун ижоди мобайнида давом этавериши керак. Ва қизиқчидаги режиссёр-қизиқчи биринчини, иккинчисидан кучли бўлишини таъминлайди.

Санъат оламида «репетиция» деган тушунча бор. Яъни кўрсатиладиган томошани тайёрлаш жараёни. Биз бу

машғулотга деярли алоҳида вақт ажратмаймиз.

Масалан: Мен ёзаман-да, Зокирга бир нусха бераман.

А) Ҳар ким ўзича ўқийди. Сўзлар, баъзан жумлалар олиб ташланади ёки мослаштирилади.

Б) Кейин бирга ўқилади. Ким-кимдан кейин нима дейди, аниқлаштириб олинади.

В) Сўнгра қоғозсиз ўқилади.

Г) Навбат «сен у ёқдан, мен бу ёқдан чиқаман»га келади. Хуллас, томоша ҳақида тасаввурга эга булдик. Бу ёғи томошада, мухлислар нигоҳида пишади.

Кераксиз жойлар тушиб қолади. Йўл-йўлакай топилган нарсалар қўшилиб кетилаверади. Ҳар жойда, ҳар хил шароит ва имконият. Шу боис қардан чиқиш муҳим эмас. Муҳими, қачон чиқиш.

Биз репетиция қиладиган вазият ҳам бўлади. Қачонки, учунчи, тўртинчи шерик бўлса. Яъни улар учун. «Икки дўст суҳбати»нинг яқинлиги, ўзимизникилиги тушинганлигимиз боис, томоша – репетиция.

Томошабин – режиссёр.

– Нега кўчада жанжал қилдинг?

– Энди бирорта бинони ижара қилиб жанжал қилай десам, пул йўқ, – дермиш... (Ҳазил)

Жиддийси, сезганингиздек, эҳтиёж ва жанр талаби. Якка ижро жойи, ҳатто сценарийда ёзилмайди. «Якка ижро – Ортиқ ва Зокир» деб қўйилади. Якка ижро мустақил ишланади ва ижро пайтида биз бир-биримизни, деярли томошабин билан баробар эшитамиз. Фикрмиз бўлса айтамыз.

«Кулги бор, кулдирувчи йўқ».

Демак, асосий диққат сўзга қаратилади ва уни аниқ етказиш ҳақида ўйланади. Саҳнага нисбатан кўрсатувда режиссёрнинг юки оғирроқдек туюлади, назаримда. Телерадио шундай шафқатсиз қонунга қурилганки, баъзан ижрочи қиладиган ё айтадиганини бир соат олдин олади. Ёнидаги шерикниям ҳозир кўриб турибди. Бу ўз ўрнида режиссёрга масъулсиз масъулият юклайди. Бундай вазиятда:

1. Ижрочини танлай билиш билан ютиш мумкин.

2. Ижрочида режиссёрлик қобилияти бўлсагина тез ва осон мақсадга эришиши мумкин. Телережиссёр, тасвирчи билан

кадр қўяди: «мана шу ердан келасиз, мана бу ергача. Бир қадам четга боссангиз, кадрдан чиқиб кетасиз» — дейди. Бу ёғи биз ва биздаги «режиссёр-қизиқчи»га ҳавола.

ҚИЗИҚЧИ ИЖРОЧИ

«Қизиқчилик дор устида ўйнашдек гап».
(Устозлар ўғитидан).

ҚИЗИҚЧИ БЎЛИШ УЧУН НИМА ҚИЛИШ КЕРАК?

Мухлис шогирд минг бор сўрайди ва мен ҳам минг хил жавоб бераман.

— Билимли бўлиш керак. Сизгир ва ҳушёр. Ҳис қилиш ва етказа билиш керак.

— Ихтирочи бўлиши керак.

— Ҳар қандай вазиятда қувноқ ва зукко бўлиши керак.

Абдулла Орипов айтганидек:

Сув келаётир, деди битта набирам

Сув кетаётир деди бошқаси.

Мен улар фикрига бир сўз демадим,

Чунки ҳақ эди-да, иккаласи ҳам.

«Пешонага ёзилган бўлиши керак»,— дейди доно халқ. Назаримда, инсон касбнимас, касб инсонни танлайди.

— Ҳаммаси Худодан,— дейди момолар.

Раҳматли тукқан онам Ҳайитой ЗИЁ қизи. Катта Отамни Зиё амин деганлар. Ҳозиргача у кишини кўрганлар ва эшитганлар ҳайрат билан эслашади.

— Зиё песми? — Ҳикоя қилади чол. — Мен ёш бола эдим, Иккита мўлтонии йигит келди. Зиё амин менга топшириқ бериб, қишлоққа жўнатиб, мўлтониларни ёнига чақирди. Нима бўлганини билмайман, қишлоқдан қулоқбошига келганимда, мўлтони йигит кўп қатори ишларди. Атрофдагилар: Бу Зиё пес экан, мўлтонини ҳам ишлатди, дейишарди.

Бобом атрофдаги етти маҳаллада мироб бўлиб, у киши ёпган қулоқдан сув сизиб ўтмас ва ҳеч ким тегинмас экан. Бобом ўтгач қишлоқ миробсиз ҳолди чўтим, минг йиллик қариндош икки қишлоқ – Вағашти ва Камангарон ҳалигача сув талашиб, келишолмайди.

Она бир ота бошқа жигарлари бўлган. Мурзабадал полвон деган. Кураш тушганлар. Мурзабадал полвоннинг қизи Бадал момонни эслайман. Чиққан-санганни даволарди. Ва оламдан ўтаётиб, катта ўғли Қурбон бобога қўл берган... Қурбон бобо менинг отам. Хуллас, отам – Мурзабадал полвоннинг невараси.

Онам – Зиё аминнинг қизи.

Бобомни эслаганлар гапчил одам эди, дейишади. Отам ҳам ёшлигида санъаткор бўлишга ҳаракат қилиб кўрган экан. Қисқаси, бобом ва отам қалбидаги орзулар мен бўлиб ушалган бўлса не ажаб?

Ҳеч нарса тасодиф эмас.

Демак бир фоиз бўлсаям қонда бўлиши керак экан-да. Ўшанда, 99 фоизи меҳнат сизни маррага етказди...

Домла дарс вақтида бирор талаба берилган вазифани тўғри бажара олмаса, қўли билан хонада осиглиқ турган Константин Станиславскийнинг суратини кўрсатиб: «Биз педагогларнинг вазифамиз тушунтириш, тушунтириш, токи тушунгунча. Чунки у тушунса тўғри бажаради», – дердилар.

Ижрочи демак, биринчи навбатда тушуниб олиши керак.

«Санъат тасаввур ва фантазия маҳсули».

«Ҳамиша биринчи ва охирги марта ўйнаётгандек ижро этинг!»

«Сўз ва ҳаракат саҳнада туғилсин».

Ривоят қилишларича, ислом динини тушуниб эътиқод қилиб, уни қабул қилгувчилар пайрамбаримиз ҳузурига келар экан. Улардан бири Расули Акрамнинг душманларига учраб қолади. У тил билмаганлиги боис, булар «Пайгамбарнинг олдида борганда чиройли кироат қилиш керак», – дея ўзларича Қуръондан деб, роса қўпол ва ориятсиз сўзларни ёдлатадилар. Пайрамбаримиз ҳузурига ажнабий келиб, «Мен эътиқод билан ўрғадим, эшитинг», – дея, ғанимлар ўрғатган сўкишларни бошлабди. Саҳобалардан бири: «Аллоҳнинг расули, рухсат эт, уни тўхтатай?!», – деса, Пайғамбаримиз: «У нима

деётганини билмаяпти, лекин ҳолатига қаранг». — дея жавоб берибдилар.

Ҳолат!

«Гап нима деётганингда эмас,
Гап уни қандай деётганингда».

Фикрни ифода этолмаслик — даҳшат!

Поездда машҳур башоратчи билан бўлган суҳбат:

— Агар мен қаёққа, нима учун кетаётганимни тўғри топсангиз, 1000 доллар бераман.

Башоратчи унга тикилиб туриб дебди:

— Сиз банкрот бўлгансиз. Шу боис шерикларингизнинг олдида озгина пул ва муҳлат сўрагани бораяпсиз.

— Мана 1000 доллар. Топишга тополмадингиз-ку, лекин фикрингиз маъқул бўлди, — дермиш.

Раҳматли устозим Рустам Ҳамроқуловнинг (ҳаётда у кишини кўриш насиб этмадию, оиласи ва фарзандлари билан дўстмиз) умр йўлдошлари бир суҳбатда:

— Болаларни кўп кузатардилар, шошиб турган бўлсаям тўхтаб, томоша қилардилар, — дедилар.

Санъат институтида ҳам болалар олами ва ҳайвонот олами ўргатилади. Сабаб — улар тўғри артистлик қиладилар.

Болаларни ўйнаб турганда кузатинг. «Келин-куёв» ўйини... «Меҳмон-меҳмон» ўйини... Улар берилган шарт-шароитда диққатлари тўпланган, мушаклар бўш, ҳаётий ва изчил, эркин ҳаракат қиладилар, эркин фикрлайдилар.

Болалардан олдиёқлик ва табиийёқликни ўрганиш керак экан.

— Ҳайвонлардан-чи?

Ўзингизга мос ҳайвонни танлаб, унинг ҳаётий ҳақиқатига

мос бирор воқеа топиб, ҳайвон образини яратишга интилиш ва эришиш актёрнинг ампуласини, характерини аниқлайди. Уни қанақанги ролларни ўйнай олишига, аввало ижрочининг ўзида ишонч уйғотади. Яъни тулкини ўйнаган — тулкига ўхшаган, айниқни ўйнаган — айиқсифат кишилар образини яратиши мумкинлигига ишонч уйғотади.

«Мантиқ бузилмаса кулги чиқмайди», — деган гап бор. Тўғри! Лекин мантиқ мантиқан бузилсагина! Бўлмаса бачканалик бўлиб қолади.

«Бачканалик — қизиқчиликнинг бир синоними», — деган

эди бир суҳбатда устозимиз Мирза Холмедов.

Бачканалик нима?

– Ўзига ярашмаган қилиқни қилиш ёки гап айтиш.

Саҳнада сўкиниш бачканаликми?

Жаҳон саҳнасида юзлаб мисоллар бор: Сўкинилган. Демак ноўрин сўкиниш бачканалик экан-да.

«Актёр айтмоқчи бўлган фикрини танаси билан ифода этади ва тана фикрни ифода этишга ожизлик қилгандагина сўз ишлатади», – дейиларди. Энди бошқа сўз топилмаса қийин-да.

Драмада «тана ифода этолмаса, сўз ишлатилади», – дейилган. Бизда «сўз ифода этолмаса, тана ишлатилади».

Магазин директори сотувчиларга:

– Айниқса чет элдан келганларга «йўқ» деманглар, – деб тайинлабди.

Сотувчига чет эллик яқинлашади:

– Қўлқоп керак эди?

– Кеча бор эди-я! Эртага бўлади, – делти. Эртагача кетиб қолса керак, деб ўйлаган экан, кетмапти. Яна келибди:

– Ака қўлқоп сўровдим.

– Сизга қанақаси керак?

– Қора.

– Кеча бор эдику, қора. Айтмайсизми. Эртага келади.

Эртасига яна келипти.

– Ака, қўлқоп девдим.

– Нима билан киясиз?

– Плаш билан.

– Плашни олиб келинг, рангига қараб танлаймиз, – деб турса, гапга бошқа бир сайёҳ аралашибди:

– Ишонманг буларнинг гапига мен ҳам уч марта унитазни олиб келдим, тўрт марта шимимни ечиб кўрсатдим, ҳалигача туалет қоғози толиб беришгани йўқ, – дермиш.

“Ижрочи кўзидаги бир сониялик ёлгон...” Агар бир сония, ундан бир бўлагича вақт кўзингизда ёлгон кўрса... томошабин ишонмайди. Томошанинг сеҳри йўқолади”.

Кўпинча кўрамыз образга кириб гапни айтадида, яна образдан чиқиб тураверади... Ҳаваскор ва устанинг фарқи шу ерда сезилади.

Концерт дастурига бола «меҳмон-меҳмон» ўйнагандек,

ишониб, тушуниб яшаш керак. Драмада – томошабин, эстрадада – суҳбатдош. Эстрада, шу соҳа билимдонлари айтганларидек:

«Журналистикага яқин...»

Демак, эстрада ижроچиси – актёр ва журналист ўртасида бўлиши керак. Ижро, дейлик актёрдек, сўз – журналистдек. Мавзу жиҳатдан ҳам худди газетадагидек тезкор, замонавий, долзарб... Ижродаям журналистик услуб. Хуллас, томошабин – партнёр, шерик. Сиз таклиф қилган ўйинингизга томошабин бирга ўйнайди.

Масалан: (биз ўйиннинг шартларини айтиб бошлаяпмиз).

ОРТИҚ: *Зокиржон, келинг бир аския қиламиз?*

ЗОКИР: *Аския осон бўлганими? Кейин уни кўл жойда тушунишмайди, ўзи гапириб ўзи кулади, деб.*

ОРТИҚ: *Бу ерда ўтирганлар тушунади. Демак зални иккига бўламиз. Бу ёғи менинг командам. У ёғи сизники*

ЗОКИР: *Хуллас, (томошабинга) Менинг командам, бунинг гапига кулмайсизлар. Ё кулинглар, фақат устидан...*

Журналистикага яқин дедик...

Концерт туман байрами... Чиқишингиздан бир-неча минут олдин тўрт вароқ нарсани бериб, илтимос қўшиб кетинг, дейишади. Бир марта ўқиб улгирмай, навбат келиб қолади. Сиз илтимосни моҳирона бажара билишингиз керак. Бир дақиқада томошабин ичида ўтирганни шляпасини олиб, хўжалик раиси образига ёки тумандан келган текширувчи айланишингиз ва тезда илтимосни бажариб, яна ўз ишингизни давом эттириб кетаверишингиз керак.

Драмада бир ярим соат давомида 10 қаҳрамони бор асарни ўн ижрочи (қаҳрамон) намоёниш этса, эстрадада бир ярим соат давомида 10 қаҳрамони бор асарни бир ўзинг ўйнашинг керак. Янаям аниқроғи, 10 қаҳрамони бор асарни, бир ўзинг, бир неча минутдаги ижрога сиғдириб, ижро этмоғинг керак. Қисқалик ва аниқлик.

Мен ҳаётимда ўрнимдан туриб, ойнага қараб, репетиция қилмаганман. Ёнбошлаб оламанда, сўз устида ишлайман. Ҳар бир жумлани аниқ тушунаман, фикрни тушунаман, айтилишини, баъзан сўзларини алмаштираман. Мақсад – аниқ етиб борсин.

– Битта яхши қўшиқ қилишим керак. Музикаси...

Сўз ҳақида ўйламайди.

— Сўзи-чи? — десам.

— Сўзини фалон пулга ёзиб беришади.

Санъатни, имкониятини қаранг: пулга ҳофизга, баъзан ҳатто мухлисгаям манзур бўладиган сўз топилади.

Замонавий эстрада хонандаси учун шеър: «Кўзларим йўлингда» - 52 марта, «Кўлларим белингда» - 73 марта (ҳазил).

— Сўзи-чи, мен оддий мухлисман, қўшиққа кўп қатори тушунаман. Мен муסיқадаги қочиримниям, ноланиям кўп қатори тушунаман... Мен оддий мухлисман ва мен учун сўз муҳим. Қўшиқдаги сўзга мухлисман. Баъзан қўшиқчилар 5 дақиқа шовқин қилиб, чиқиб кетишади... Буям санъат.

«Емади»... «Хайрият еди»... Актёр томошабин диққатини тўпламай гапни бошламаслиги керак. Диққат тўпасин деб кутиб ҳам турмаслик лозим. Актёр сахнага чиққач, албатта, жуда тез томошабин диққатини тўлаб олиши керак.

Демак, ҳар бир ижрочида «диққат тўлаш» усули бўлиши керак.

«Емади...» ўзимизни йўқотиб қўямиз... Қисқартираман ёки бошқа нарса айтаман ва ҳоказо. Хуллас чалғийман.

Маслаҳатимиз, устозлар айтганидек: «Куладими, йўқми, ҳар галгидек ижро этавериш керак».

ГАП СЎНГГИДА...

Худо бераман деса, “Кимнинг ўғли, қаердан?” деб сўраб ўтирмайди. “Ҳар йигитга уч марта беради”, дейишади. Ҳақиқатан, сезсангиз нима касб қилманг беради... Гап эпланда!

Санъаткоргаям беради. Эътибор беринг, интиланга уч-тўртта қўшиқ беради... Баъзан халқ назарига тушади. Эпласа интилиб яна топади. Бергани асли шу. Эплаб кетиш бахтини бермаса қийин... Мана, тўрт қирра бўлиши керак,— дедик.

Бўлмаса-чи?

Ўзбек кулгисининг экрандаги асосчиларидан бири Элбек Мусаев билан суҳбатлашяпмиз:

Мен: — Миниатюралар театрининг илгариги шашти йўқ. Агар ҳозир си уни чақиритиб, шуни бир аввалгидек қилиб

беринг, дейишса...

Элбек ака: — Қийин. Ансамбл қилиш керак!

Лекин бор ўша ансамбл! Қизиқчи муаллифлар — Элбек Мусаев, Анвар Обиджон, Незмат Аминов ва ҳоказо.

Қизиқчи режиссёр ва ижрочилар — Эргаш Каримов, Обид Асомов ва ҳоказо.

Демак, ушбу ижодий қирралар бўлмаганлар атрофида ижодкорларни тўплаб, ансамбл қилиш керак.

Демак, яна иккита қўшимча:

Қизиқчи — тадбиркор ва Қизиқчи бизнесмен.

Яъни беш-олтита одамнинг бошини бириктирдингми, уларни қўпол қияиб айтганда — боқошинг керак. Демак, тадбиркор.

Тайёрланган дастурни сота билиш керак. Деҳқон бозорда, ижодкор сахнада. Деҳқон экиб-терганидан бола-чақа боқадди. Сиз яратган ижодингиз билан. “Бир нарсадан кечмасанг бир нарсага эришолмайсан”, дейишади.

Маблагни топиб, тўғри сарфлаб фойда билан чиқиш. Демак, бизнесмен.

Албатта, айтилаётган ҳар бир гап, чексиз меҳнатлар ҳосили. Энг қийини, сен ўзингда шу кучни топишинг. “Сендан ҳаракат, мендан баракат”, деган.

Китобнинг сўнгги қаторларини ёзар эканман, барибир ичимдагини айтолмагандек бўлавердим. Балки шундай туюлар, балким қаламкашлик тажрибаси камлигидандир. Ҳамма нарсаниям хоҳлаганингдек етказиб ёзиш қийин экан. Кўпинча бир фикрни аниқ илғаш учун ўнлаб китоблар варақланади. Бир фикрни аниқ айтиш учун, демак бир китоб камлик қилар экан.. Биз яна ёзамиз, Худо хоҳласа! Нима дедингиз, устоз?!

2001–2003 йиллар
БҲЗ ЭҒРИҒДАМИЗ
«ҲАНДАЛАК» ҲАҚИДА

Талабалик давримизда телевизион минатюралар театрига қатнашиб юрдик.... Эргаш Каримов, Эргаш Раимов, Эргаш Султонов... бахтли қаранг, уч Эргашга эргашдик.

Улар ижодимизни охиригача диққат билан кўришиб, маслаҳат беришарди, биз яна ижод қилардик. Бу соҳа, бу иш мени ўз соҳрига олди. Вилоятимизда эндигина шаклланган СТВ – Самарқанд телевидениесида (театрнинг деярли репертуардаги барча спектаклда роллар, «Ғайра-ғайра» гуруҳининг вилоят бўйлаб концертларидан бўш вақт топиб) ижод қила бошладик:

– «Бир кун-бир ойда» 1992 – 1993.

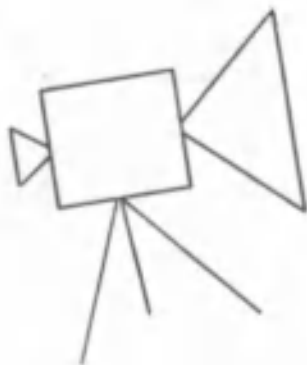
– «Бир гапим бор-уч тилло» 1995.

– «Аралаш-шоу» 1996.

– «Шунчаки ҳазил» 1997.

– «Яхши кайфият» 1996 йил.

– «Ҳандалак» (1999 йил) вилоятдаги сўнгги кашфиётимиз эди! Дўстларимиз – устозларимиз кўмагида у янада бойийди ва такомиллашди.

48. ҚИЗИҚЧИ ИЖРОЧИ

Актёр ўз кўзини тўғри грим қила билиши керак. Бунинг ягона йўли, қалбдан ҳис эта билиш. Яъни томошабин қаҳрамонга ҳурмат кўзи билан қарайдими ё нафрат кўзи билан?

Певцов

ЎЗБЕКИСТОН ТЕЛЕВИДЕНИЕСИ ЁШЛАР ТЕЛЕКАНАЛИ 2000 ЙИЛ КЎРСАТУВЛАРИГА

ШАПКА
МУСИҚА

ТИТР: «ҲАНДАЛАК»

/ Қисқартирилган ҳолатда/

Ургут тумани маркази.

Ортиқ ва Зокир.

ЗОКИР: Ҳа... Энди Ургутда ўзимиз меҳмон, ўзимиз меҳмон.

ОРТИҚ: Хуллас, ҳақ берадиган одам йўқ.

ЗОКИР: Нега энди, мана мен Ҳақбердиев. Нима сўйсиз, ош-паловми ё кабоб?

ОРТИҚ: Шашлик пишгунча ош еб турайлик.

(кулги)

Чойхонага киришади. Уларга 6-8 ёш чамаси ёш йигитча яқинлашади.

ЁШ ЙИГИТ: Келинлар меҳмонлар.

ЗОКИР: А?! бу хизмат қилишга дурустроқ одам йўқмикин?

ЁШ ЙИГИТ: Дурустроқ одам бор, улар дурустроқ одамга хизмат қилишяпти.

(кулги)

ОРТИҚ: Эя, бу йигит ҳам ўзимиздан шекилли?!

ЗОКИР: Ҳа... тақсир танишиб қўяйлик.

ЁШ ЙИГИТ: Жо-жо-Жоҳонгир Ў-Ў-Ўзоқов.

ОРТИҚ: Эя, ҳозиргина дурустгина гапираётувди-ю бу тил сал ҳалиги...

ЗОКИР: Дудуқроқми демоқсиз-да, а?

ЁШ ЙИГИТ: Йўқ, менга гувоҳнома олган амаким дудуқ бўлган, а гувоҳнома ёзиб берган киши аҳмоқ бўлган.

(кулги)

ОРТИҚ: Бу йигитча менга маъқул бўлиб қолди, келинг бу йигитни ҳаммага таништирамиз.

ЗОКИР: Марҳамат, навбат «ҲАНДАЛАК» саҳнасига.

(Жаҳонгир Ўзоқов ижросида номер ижро этилади).

Чойхона. Ортиқ ва Зокир. Ҳовлиқиб ёш йигит келади.

ЁШ ЙИГИТ: Увай хоҳ ишонинг, хоҳ ишонманг бозорда нос йўқ.

ЗОКИР: Нима бўпти нос йўқ бўлса?

ОРТИҚ: Бу нима деганингиз. Эй...

Носсиз ҳаёт бўлмас тасаввур

Носни чекиш эркакга хосдир

Эҳ нослар... Қўқонча, Тошкентча

Каттақўрғон градуси баланд

Ургут нослари.

Баъзан кучли, баъзан бўлиб паст

Носкашларни қиласиз сиз маст.

ЗОКИР: Нос чеккан кишини

Уриб синдир тишини.

ОРТИҚ: Бир тарафдан йўқлигиям яхши. Менам ҳозир ташлайман леб турувдим (қўлига бир чеким нос олади).

ЗОКИР: А? Ташламоқчи эдингизу.

ОРТИҚ: Мен нима қиляпман. Ташляпман.

(кулги)

ЁШ ЙИГИТ: Ё сизлар ҳазил қилаяпсизлару. Бозорда ростданам нос йўқ.

ОРТИҚ: А? Боя Аҳмад носпуруш юрувди-ю, шу ерда.

ЁШ ЙИГИТ: Я юрувди. У кишиям чекишга нос излаб юрибди.

ЗОКИР: Эй Аҳмад бобо нос чекмайди.

ОРТИҚ: Нега чекмас экан?

ЗОКИР: У киши носнинг ичига нима кўшилганини билади-да.

ОРТИҚ: Чекадилар.

ЗОКИР: Тўхтанглар. Шу носни мана шу ўтиришимизга нима алоқаси бор, ўзи.

ЁШ ЙИГИТ: Бир янгиликда, «Ҳандалак» хабарларига.

ОРТИҚ: Демак шу ва бошқа янгиликлар билан навбат — «Ҳандалак» хабарларига.

ОРТИҚ: Ҳар бир туман халқи ўзини қайсидир томони билан машҳур. Ургут халқи — савдо билан. Эски бир латифа бор: Амирикаликлар ойга қўнишибди: «Ер, ер биз эсон-омон кўндик, дам олишга рухсат этинг». Ўтиришиб энди ювишни бошлашлари билан эшик тақиллаб қопти.

— Ий-я, бу нима эди. Ё бу ерния одамлари бормикин? — деб, қўрқиб эшикни очишса, иккита Ургутлик турган эмиш, қалпоқ пешанада:

— Аха майиз керак эмасми?

— Ий-я, бу ерга қандай келдиларинг? — деса

— Камазда келдик-дермиш.

ЗОКИР: Ундан ҳам янғиси бор. Ҳозир ҳамма жойда хусусий дўконлар бор, энди савдо бўлиши керак. Шу боис ҳар бир тадбиркор мижозларни жалб этишни ўйлаш керак. Ургутлик учта тадбиркор дўкони ёнма-ён экан. Мижозларни жалб этиш учун биринчи дўкон эшиги тепасига «Бизнинг дўконда моллар 20 фоиз арзонлаштирилган ҳолда сотилмоқда» деб ёзса, иккинчиси, "30 фоиз арзон" деб ёзибди. Энди учинчиси "40 фоиз" деб деб ёзса касодга учрайди. Ўйлаб охири: «Арзон моллар дўконга шу эшикдан кирилади», деб

ёзибди.

ОРТИҚ: Бу ҳақда ҳазиллар кўп. Келинг ҳазилларни ҳангомаларга улаймиз.

ЗОКИР: Демак, «Ҳандалак» ҳангомаларига.

*Чўл. Олдинма кейин Ортиқ ва Зокир.
Ортиқни қўлида бир тугун азиқ-овқат,
Зокирда бир даста пул.*

Ортиқ ўтириб овқатлана бошлайди.

ЗОКИР: Озгина олингчи, мазасини кўрайлик.

ОРТИҚ: Энди жон-жон деб берардимۇ, ўзи кам, йўл узоқ. Хафа бўлмайсиз.

ЗОКИР: (ўйлаб) Зерикдим. Бир бозор-бозор ўйнаймизми. Сиз сотасиз мен оламан пул бор.

ОРТИҚ: Майли (тугунни очиб ул-бул нарсаларни териб чиқади).

ЗОКИР: Чочга барака.

ОРТИҚ: Умрингизга барака. Келинг қани.

ЗОКИР: Бу нон неча пул?

ОРТИҚ: 10 минг.

ЗОКИР: 10 минг?! Бунча қиммат?!?

ОРТИҚ: Энг арзони шу. Ишонмасангиз бозорни айланиб кўринг, бундан арзонини топасизми?

(қулаги).

Дўппи (қалпоқ) бозори. Ортиқ сотувчи, Зокир харидор.

ЗОКИР: Бу қалпоқнинг каттароғи йўқми?

ОРТИҚ: Бор-да, мана.

ЗОКИР: Бу қалпоқнингиз кичкина экан.

ОРТИҚ: Йўқ, қалпоқ яхши, каллангиз катта экан.

ЗОКИР: Бундан каттаси борми? (кияди). Бундан ҳам каттаси борми?

ОРТИҚ: Бундан каттаси мана.

ЗОКИР: Бунданам каттаси бўлмайdimи?

ОРТИҚ: Бунданам каттаси — сават бор.

Зокир сотувчи, Ортиқ харидор.

(Ҳар хил ҳолатда)

ОРТИҚ: Бу соябон қаерники?

ЗОКИР: Бу Хитойники. Хитойники. Олиб кўяверинг.

ОРТИҚ: Олмайман.

ЗОКИР: Ий-я, сиз олинг буни. Пулингиз ўзингиз билан кетади.

ОРТИҚ: Бу салга бузилади. Чидамсиз.

ЗОКИР: Ий-я, сиз билмас экансиз молни. Бу соябонни қуёшдан, ёмғирдан сақласнгиз 100 йилга етади.

* * *

ОРТИҚ: Ака бу шерстми ё синтетиками?

ЗОКИР: Бу шерст 100 фоиз.

ОРТИҚ: Нема унда манаву қоғозга 100 фоиз синтетика деб ёзилган.

ЗОКИР: Бу қуяни чалғитиш учун ёзилган!

* * *

ОРТИҚ: Нима учун бу қичкина шим «Оилавий» деб номланган?

ЗОКИР: Чунки буни бирваракайига бутун оила билан кийиш мумкин. А, мен қаердан билай, ука.

* * *

ОРТИҚ: Ака бунинг катгароғи йўқми? Бизнинг хотин нестандартний.

ЗОКИР: Ҳозир несандарт чиқарилмаяпти. Яхисиси хотинни рандалаб стандартний қилинг.

* * *

ОРТИҚ: Ака, битта яхши тўфли керак!

ЗОКИР: Менгаям!

* * *

ОРТИҚ: Бу костюмнинг ҳамма жойи шерстми?

ЗОКИР: Сизни алдамайман, тутмаси пластмасса.

ОРТИҚ: Бир кило деб ўғлимга 800 грамм конфет берибсиз, тортиб кўрдим.

ЗОКИР: Конфетни тортибсиз, ўғилчаниям бир тортиб кўрмабсиз-да.

* * *

ЗОКИР: Андатра, андатра сотаман!

ОРТИҚ: А, бу телпак итнинг жуниданми?

ЗОКИР: Тўғри.

ОРТИҚ: Нима тўғри?

ЗОКИР: Телпакка жуни ишлатилган итнинг номи
Андатра эди.

• • •

ОРТИҚ: Ҳар бир одамнинг ўзига хос қилиғи деймизми,
бемаза одати деймизми, бўлар экан.

ЗОКИР: Менда йўқ, бемаза одат.

ОРТИҚ: Сиздаям бор. Мана масалан, сиз ҳамиша кофе
ичганингизда шакарини ўнг қўлингиз билан
аралаштирасиз. Баъзан меҳмонга боришга уялиб
кетаман.

ЗОКИР: Нима қипти ўнг қўлимда аралаштирсам?

ОРТИҚ: Энди кўпчилик кофенинг шакарини қошиқча
билан аралаштиради.

Ёш йигит яқинлашади, қўлида бир чойнак чой.

ЁШ ЙИГИТ: Хўш, яхши ўтирибсизларми? Кабоб қалай?

ЗОКИР: Зўр!

ОРТИҚ: Бу ниманинг гўшти?

ЁШ ЙИГИТ: Бедананинг.

ЗОКИР: Ўҳ-ҳў шунча беданани қаердан топаяпсизлар?

ЁШ ЙИГИТ: Биз от гўшти ҳам қўшамиз.

ОРТИҚ: Қанчага-қанча қўшасизлар?

ЁШ ЙИГИТ: 50 /50, яъни битта беданага битта от.
Олинглар меҳмонхонлар.

ЗОКИР: Ий-я, меҳмонлар.

ОРТИҚ: Нима меҳмонлар?

ЗОКИР: «Ҳандалак» меҳмонхонаси меҳмонлари.

*“Ҳандалак” меҳмонхонаси меҳмонлари ижодидан
намуналар намойиш этилади.*

ОРТИҚ: Зокиржон, соат неча бўлди?

ЗОКИР: 20 та ўтди.

ОРТИҚ: Неччидан?

ЗОКИР: Билмадим, соатимнинг стрелкаси битта.

(кулги)

ОРТИҚ: Бунақа соатни поезднинг тагига ташланг.

- ЗОКИР:** Ташладим поезд нариги йўлдан ўтиб кетди.
- ОРТИҚ:** Ҳа, 20 та ўтган бўлса, демак 20 минут биз учун ажратилган вақт. Кейинги сафар насиб бўлса...
- ЗОКИР:** Энди Фарғона, Андижон, Навоий бугун Самарқанд. Ана қанча гўзал масканлару, кулгисевар дўстларимиз бор. Шу боис насиб этгани.
- ОРТИҚ:** Тўғри, хатларингизу, таклиф-мулоҳазаларингизни қутамиз.
- ЗОКИР:** Тошкент, «Ёшлар» телеканали, «Ҳандалак» тележурналига деб ёзинг.
- ОРТИҚ:** Хайр.
- МУАЛЛИФЛАР:** Ортиқ СУЛТОНОВ
Зокир ОЧИЛДИЕВ
- РЕЖИССЁР:** Баҳовир ЙЎЛДОШЕВ
- МУҲАРРИР:** Эшқобил ШУКУР
- МАЪМУР:** Зулфия ҲИДОЯТОВА

58.

ИЖОДИМИЗДАҲ!

*Мен ижод қиламан уй бурчагида,
Отам ёнбошимда номоз ўқийди.
Яхшилик сўраямиз — ақл етганча,
Яхшилик қиляёмиз қўлдан келганча.*

ЎЗ ТВ “ЁШЛАР” ТЕЛЕКАНАЛИ ДАСТУРИ УЧУН НАВРЎЗ - 2003

“ҲАНДАЛАК” (“Ўмирбек лаққи” китоби асосида тайёрланди)

Кадрда Ортиқ қушиниси билан эшакни эгарляпти...

ҚЎШНИ: Ўзи яхшию ўжарлиги бор! Манов бозорнинг йўлида умуман юрмайди...

ОРТИҚ: Бозорга қиравериш зада бўлган-да.

ҚЎШНИ: Увол-савоби сизнинг бўйинингизда. Хўп, пайшанбага шу ерда бўлсин. Заказ келади жувозга...

ОРТИҚ: Қарзни оламану қайтаман.

Эшакни миниб йўлга чиқади.

ҚЎШНИ: Ўзи сизга эшакни бермаслигим ҳерак эди...

ОРТИҚ: Нимага?

ҚЎШНИ: Айтганини қилмасангиз “эгангни” деб сўқаркансиз...

(к у л г и)

Ортиқ эшак миниб маҳалла кўчасида кетаяпти...

Кўча четида турган йигитлардан бири олифтогарчилик қилиб гап атади:

Йигит: Қани, икков жўра қаерга кетаяпсизлар?

(к у л и ш а д и)

ОРТИҚ: Эй қариндошимизникига олиб боринг деб, хархаша қилган экан. Қўшним менинг вақтим йўқ, сиз обориб келинг тоғалариникига девди, шунга сизникига бораётувдик.

(к у л г и)

Йўлда кимлардандир нималарнидир сўрайди... ва бой хонадонига кириб келади.

ЗОКИР: Ий-я Замон!

Ўғли: Мана Замон! (бориб эшакни боғлайди).

ЗОКИР: Замон, ўт ташланг эшакка...

Эшакка хяшак ташлайди, ичкарига киришади, ўтириб

омин қилишгач:

ЗОКИР: Замон!?

Ўғли: Ўша замон!

Эшак кўрсатилади. Олдидаги хашак йўқ.

ЗОКИР: Омин... Меҳмон нима егингиз келяпти?

ОРТИҚ: Бори бўлаверади.

ЗОКИР: Шунча йўл босиб келибсиз... Айтинг?!

ОРТИҚ: Энди кўнгил қургур нима истамайди?!

ЗОКИР: Айтинг!

ОРТИҚ: Бир коса қатиқ бўлса!

ЗОКИР: Туринг, бозорга чиқамиз!!

ОРТИҚ: Я, унчалик шарт эмас.

ЗОКИР: Омин... туринг.

Бозорда қатиқфуруш олдида.

ЗОКИР: Энг зўрини беринг.

Сотувчи: Мана, қаймоқдек...

ЗОКИР: Тўхтанг қаймоқдек бўлса, яхшиси қаймоқ еб
қўя қоламиз...Қаймоқ.

Сотувчи: Мана ёғдек қаймоқ...

ЗОКИР: Ёғдек... Ёғ беринг.

Сотувчи: Мана ёғ. Мусаффолигини қаранг сувдек тиниқ...

ЗОКИР: Сувдек... Сув беринг.

Сотувчи: Мана қишлоғимизнинг мусаффо ҳавосидек.

ЗОКИР: Тўхтанг... Соф ҳаво бўлса кетдик... Юринг соф
ҳаво менинг боғимда!

Кетишади.

*Зокирнинг боғи... Ўғри дастурхон тўшайди... Нон олиб
келади. кейин овқат олиб келади ва Зокир овқатнинг
ҳаммасидан аз-аз еб камчилик топиб ўғлини урушиб, қайтариб
кўйради, ўзи тўяди. Ортиқ бир оғиз ҳам еёлмайди.*

ЗОКИР: Нимага келувдингиз? Тушунарли, уч кунда
тўғирлаб бераман.

ОРТИҚ: Бўпти, шу ерда кутаман.

ЗОКИР: Уч кун боқсам қарзимдан қўтиламан ўзи некччи
пул эди?.

ОРТИҚ: 25 000.

ЗОКИР: Мен ишимга қарай, сиз ўтираверинг.

*Зокир туриб кетади... Ортиқ бироз
ўйланиб туради-да кўчага чиқиб овқатланади.*

ЧОЙХОНАЧИ: Ундан ололмайсиз... Ҳов анови йигитдан
ҳам 10 000 олган эди, охири кечди.

Зокир кириб келади.

ЗОКИР: Ий-я, сиз шу ердамингиз... (Ўтириб овқатга
шерик бўлади) Омин...

Уларга бир йигит яқинлашади.

ЙИГИТ: Инсофингиз борми? 50 000 эди ярмидан
кечдим. 25000 данам 10000 кечдим. Энди бер!

ЗОКИР: 50 000 эди, 10 000 қолди. Беряпману жўра.
10000 дан 5000 берсам қанча қолади?

ЙИГИТ: 5000.

ЗОКИР: Яна 3000 берсамчи?

ЙИГИТ: 2000.

ЗОКИР: Икки минг учун одамни хижолат қилиб
ўтирибсанми? Кўй-эй... (кетади). Борарсиз,
боққа жой солдириб қўяман.

ЧОЙХОНАЧИ (Йигитга): Шу икки мингниям
ололмайсан!

ОРТИҚ: Менинг гапимга кирсаларинг ҳаммаларингнинг
пулларингизни олиб бераман. Ўзимники 25000,
Сизники 50000, Сизники...

Эрталаб. Бойнинг уйи.

Бояда ётган Ортиқни Зокир уйғотади...

ЗОКИР: Яхши ётиб турдингизми? Тушимга ўғлим
кирибди, боламда... Дарвоқе, болаларниям
соғингандирсиз?

ОРТИҚ: Ҳа, шу ерга чақиртирсаммикан деб турибман...
(кетади).

Эшик томондан овоз келиб бир йигит киради.

ЗОКИР: Хизмат?!

ЙИГИТ: Бир олисроқ сафарга кетаётгандим. Шунга
озгина ҳамгарган омонатим бор... Шунимга
қолдирсам, деб кўп ўйладим... Инсофли,
диёнатли...

ЗОКИР (инсофли, диёнатли бўлиб): Яшанг... А, давлатни

омонат кассасига қўйсангиз бўлмайдими?

ЙИГИТ: Бой ака, омонат кассага қўядиганмас-да.

ЗОКИР: Ҳа, ҳа...

Ортиқ кулади... Саломлашиб...

ЗОКИР: Биз гаплашётувдик.

ОРТИҚ: Сиз гаплашаврасиз... менинг пулимни беринг...
200000...

ЗОКИР: 25000.

ОРТИҚ: Ана шунақа одатлариям бор.

ЗОКИР (хижолат бўлиб): Ҳа-я, мана 200 000 сўм.

ОРТИҚ (чиқиб кетаётиб): Бўпти...

*Чойхона. Ортиқ пулни тақсимлаяпти. Зокир
киради... Ҳамма ўз улушини ушлаб турибди.*

ОРТИҚ: Олинг, 25 000. Бизга бировнинг ҳаққи керак
эмас.

(к у л г и).

МУАЛЛИФЛАР: Ортиқ СУЛТОНОВ

Зокир ОЧИЛДИЕВ

РЕЖИССЁР: Баҳодир ЙЎЛДОШЕВ

МУҲАРРИР: Эшқобил ШУКУР

МАЪМУР: Зулфия ҲИДОЯТОВА

ЎЗ ТВ «ЁШЛАР КАНАЛИ» ДАСТУРИ УЧУН

«ҲАНДАЛАК» (тележурнали)

“ОВДА”

Сценарий

ШАПКА.

Милтиқ сгволи.

Ўқ отилади. Ортиқ ов қилиб юрибди.

Зокир қўлида милтиқ югуриб келади.

ЗОКИР: Нима отдинг?

ОРТИҚ: Типратикон. Хотинимнинг пальтосига ёқалик.
(кулги)

ЗОКИР: Ов қандай бўлаяпти ўзи.

ОРТИҚ: (Нишонга олиб) Агар шуни отсам, яна битта
отсам... иккита бўлади. (Стади)
(кулги)

ЗОКИР: Ўзи умрингда бирор нарса отганмисан?

ОРТИҚ: Ҳа, бир гал бир ўқ билан икки ўрдак бир қуённи
ер тишлатганман!

ЗОКИР: Йўғ-е?...

ОРТИҚ: Ростдан. Ўрдакни нишонга олдим у оттим, ўқ
биринчи ўрдакни тешиб ўтиб, иккинчи
ўрдакниям ер тишлатди.

ЗОКИР: Қуён-чи?

ОРТИҚ: Қуён орқа томондан югуриб ўтаётган экан милтиқ
отилгач, елкамни қаттиқ уриб юборди. Муво-
занатимни йўқотиб, йиқилдим қуённинг устига.
(кулги)

ЗОКИР: Биз бир гал беш киши бир қуённи отдик.

ОРТИҚ: Кейин қандай бўлишиб олдиларинг?

ЗОКИР: Бўлишмадик.

ОРТИҚ: Нега?

ЗОКИР: Қуённи тополмадик.

(кулги)

ОРТИҚ: Ўрдак (нишонга олади).

ЗОКИР: Мен отаман!

ОРТИҚ: Текиза олмайсиз...

ЗОКИР: Текизаман! (отади).

ОРТИҚ: Тегмади.

ЗОКИР: Тегмади. Лекин ҳаётта бўлган муносабати ўзгарди.
(кулги)

ОРТИҚ: Энг омадли овингиз қачон бўлган?

ЗОКИР: Олдинги йили. Қўшнимизнинг товуғини отиб қўйганман.

ОРТИҚ: Нимаси омадли бунинг?

ЗОКИР: Омад шундаки, қочиб қилишга ултирганман.
(кулги)

ОРТИҚ: Сиз ҳамма нарсаларни тайёрлаб, қозонга еғни солингда, бориб «Ҳандалак» хабарларини ўқиб келинг. Мен унгача...

ЗОКИР: Кўп катта нарса отманг. Кейин иложи борича осмонга отинг. Овқатни мен келишда олиб келаман (кетади)

(кулги)

Ортиқ оя қилипти. Зокир келади.

ЗОКИР: Бирор янгилик борми?

ОРТИҚ: Бор.

ЗОКИР: Нима отдинг?

ОРТИҚ: Зиёфат... Таклиф қилишди. Юринг.

Уларни уч-тўрт киши кутиб олади

ЗОКИР: Бу ит тишламайдими?

1 - Н: Бугун олиб келишди. Билмадик. Бизнинг ўзимизга қизиқ, бугун олиб келишди келаверингларчи.

ОРТИҚ: Бу асаларилар кимники?

2 - Н: Меники.

ОРТИҚ: Қалай?

2 - Н: Тўғриси, ҳали бир грамм ҳам асал олганимиз йўқ. Лекин ариларимиз ён атрофдаги ҳамма қўшнилари чўғиб ултирди.

(кулги)

ЗОКИР: Тақсир, бу жониворни нима бериб боқдингиз?

1 - Н: Нима эди?

ЗОКИР: Шунчаки, менам бироз озмоқчиман. *(к у л г и)*
Ўтиришади.

1 - Н: Ов қандай бўляпти?

ЗОКИР: Чидаса бўлади?

ОРТИҚ: Олдинги йили... Бир бўри олдим думи нақ тўрт қулоч (Зокир секин туртади). Йўқ, тўрт эмас, уч қулоч (Зокир яна туртади). Тўгриси, бир ярим қулоч чиқарди. (Зокир яна туртади). Нима бўрини думи бўлмайдими?!

(к у л г и)

Телефон жиринглайди.

ЗОКИР (олиб): Алё, қа хотин?... Қанақа кўйлақ? Дугонангникига кийиб боришга кийиминг йўқми? Қанча экан? 20 000 сўм.. Ҳа бўпти, пул қаердалигини биласана? Яна нима?Қанча экан? ... 25 000. Ҳа бўпти, ол... (Телефонни ўчириб) кимнинг телефони бу?

(к у л г и)

2 - Н: Кир ювадиган машина олдик. Шу денг ўзи ювади, сиқади, унинг устига шовқини йўқ.

ОРТИҚ: Меники сувни солиб, ювади, сиқади. Лекин шу шовқини бор.

2 - Н: Четникими?

ОРТИҚ: Я, ўзимизнинг қишлоқдан. Қўшнимизнинг қизи.

(к у л г и)

1 - Н: Бурунги йили балиқ ови зўр бўлди. Бир балиқ ушладим. Расмининг ўзи 7 килограмм.

ОРТИҚ: Йўғ-е...

1 - Н: Рост. Суяги Сирдарёга кўприк бўлди. Гўштини бутун қишлоқ бир ҳафта еди.

ЗОКИР: А, унда мен ушлаган балиқнинг боласини тутибсиз-да.

(к у л г и)

1 - Н: Йўғ-е...

ОРТИҚ: Ўзингиз бошладингизу! *(к у л г и)* Меҳмондорчилик зўр бўляпти-ю, «Ҳаңдалак» меҳмонхонаси нима бўлди?!

"Хандалак" меҳмонхонаси.

Ортиқ телефонни қулоғига қўйиб жим турибди.

Зокир яқинлашади.

ЗОКИР: Ярим соатдан бери телефонни қулоққа қўйиб, бир оғиз ҳам гапирмадингиз. Нима қиляпсиз?

ОРТИҚ: Ҳалақит берманг, хотиним билан гаплашяпман... (телефонни ўчириб) Шу рекламаям Жонга тегди-да.

ЗОКИР: Ҳеч нарса реклама қилмаяпсизу.

ОРТИҚ: Тўғри. Лекин хотиним кўряптию.

ЗОКИР: Рекламаларга ҳам тан бермайман. Нима аёлларимиз тиш билан сочи қандай ювишни билмайдиларми?

ОРТИҚ (милтиқ отиб): Айниқса, оғир кунларида. Тегмади.
(кулги)

ЗОКИР: Агар мабодо, хотинингиз билан бирор кино юлдузини қўйса... Киноюлдузлардан қайси бирини танлаган бўлардингиз?

ОРТИҚ: Ёввойи ўрдак.

(кулги)

Иккаласи ётиб олади.

Зокир нишонга олади,

Ортиқ ўқлайди.

ЗОКИР (отади): Машинамни ўғирлаган ўғрини ушлашибди. Бориб бир кўриб келишим керак.

ОРТИҚ: Нега?

ЗОКИР: Сўрай-чи, машинамни қандай ўт олдирди экан.
(кулги)

ОРТИҚ: Тунов кунни роса кўрқитдингиз, кайфим тарқаб кетди. Эссиз ичган ароғим...

ЗОКИР: Нима қилдим?

ОРТИҚ: Секинроқ ҳайданг, десам, баттар газни босасиз.

ЗОКИР: Эй, қанақасига секинлатаман, рулда сен эдинг-ку?!

(кулги)

ОРТИҚ: Шу, Баҳодирни айтаман. Доим пули йўқ.

ЗОКИР: Қарз сўрадимми?

ОРТИҚ: Йўқ, мен қарз сўрадим. Олдингиз сафар сўра-

ганимдаям йўқ дедди. Кеча сўрасам яна йўқ, деди. Аблах!
ЗОКИР: Тўғрисиани айтай, мен ҳам аблахман. *(кулги)*
Пул нимага керак эди?

ОРТИҚ: Болаларга-да. Иккитаси мактабга боради.

ЗОКИР: Келинг. «Хандалак» хангомаларини мактаб
мавзусига бағишлаймиз.

Мактаб хангомалари.

Ортиқ — ўқитувчи. Зокир — Ота, ўғли билан келади.

ЗОКИР: Нега сиз менинг ўғлимни калака қилиб, устидан
кулиб, масҳаралайсиз.

ОРТИҚ: Мен сизнинг ўғлингизни... Аввал ўғлингизни...
Калласида алиф йўқ. Ҳеч нарсани билмайди. Мана
сизнинг кўз ўнгингизда савол берай. 3 x 7 неччи
бўлади?

ЎФИЛ: Қаранг дада, ана яна бошлади.

(кулги)

Зокир — ота, ўғлини боғчама-боғча етаклаб юрибди.

ЎФИЛ: Дада, сиз мени боғчама-боғча етаклаб юраверсангиз
мактабга кеч қоламан!

(кулги)

Ортиқ — ўқитувчи, ўқувчига:

ОРТИҚ (баҳо қўйиб): Мана яна "2" қўйдим. Даданг бу
баҳоларингни кўрса, сочи тикка бўлиб кетса
керак.

ЎФИЛ: Сочи тикка бўлмайди.

ОРТИҚ: Дадангни сенинг ўқишинг қизиқтирмайдими?

ЎФИЛ: Қизиқтиради. Лекин, дадамнинг сочи йўқ.

(кулги)

*Ортиқ ва Зокир оёдан қайтиб бирор кафедра
ўтиришиб чой ичишяпти... Юқориқоқда ўтирган
иккита қизни кўрсатиб:*

ЗОКИР: Анови икковига қаранг, музқаймоқ еяпти-ю...
бири тишлаб еяпти, иккинчиси ялаб... айтингчи
улардан қай бири турмушга чиққан?

ОРТИҚ: Билмадим. Музқаймоқни тишлаб еятгани бўлса
керак.

ЗОКИР: Йўқ, ялаб еётгани.

ОРТИҚ: Қаердан билдингиз?

ЗОКИР: Ана қўлида ниҳоҳ узуги бор.

(к у л г и)

ОРТИҚ: Шу аёлларнинг сочини нега узун қилиб яратган?

ЗОКИР: Сиз севишингиз учун!

ОРТИҚ: Нега бунчалик чиройли бўлиб, яна чиройли бўлишга интилишади?

ЗОКИР: Сиз севишингиз учун!

ОРТИҚ: Нега шунча гўзал қилиб яратиб, ақлни қисқартириб, аёдни беақл қилиб яратган?

ЗОКИР: Сени севишлари учун!

ЗОКИР: Турамиз!

ОРТИҚ: Бир пас ўтирайлик!?

ЗОКИР: Хотиннинг ўқитувчимас-да, а?

ОРТИҚ: Нима қипти?

ЗОКИР: Айтилган пайдан кечикиб борсам қўлимга ручка-қалам бериб "Энди кечикмайман" деб икки- уч, юз марталаб ёздирди.

(к у л г и)

ОРТИҚ: Оя ҳам ўхшамади.

ЗОКИР: Овчиларнинг анъанавий услубини қўлаймиз.

ОРТИҚ: У қанақа бўлади?

ЗОКИР: Овчилар ҳам кун билан ов қилади-ю, кечга бориб бозорга тушиб ул-бул нарсга олиб уйга кетишади. Бозорга кеч қолмайлик

МУАЛЛИФЛАР: Ортиқ СУЛТОНОВ

Зокир ОЧИЛДИЕВ

РЕЖИССЁР: Баҳодир ЙЎЛДОШЕВ

МУҲАРРИР: Эшқобил ШУКУР

МАЪМУР: Зулфия ҲИДОЯТОВА

«МАРДУ-МАЙДОН ҲАЗИЛЛАРИ»

ёки

оддий аскар ОРТИҚ СУЛТОНОВ ва катта лейтенант ЗОҚИР ОЧИЛДИЕВ ҲАНГОМАЛАРИ

Ижодда ёниб-куйиб изланар экансиз, йўл-йўлакай эътиборсизларча қўшимча ишлар қилинади. Санъатнинг илоҳийлигини қарангки, ўша йўл-йўлакай қилинган иш бирдан шов-шув бўлиб кетади... Товба, ё шуни излаётган бўларкансанми?

«Марди-майдон ҳазиллари» ҳам бахтли тасодиф.

14 январь кун «ҳарбийлар байрами» кўрсатув махсус сонига бирор ҳазил қилиб беринглар деб қолди Баҳодир.

Биз олдин сахна қилиб, концерт қилсакмикин деб ўйладик.

Қаердан шу образ қилсакчи деган фикр келди ва қилдик.

Бунинг учун ҳарбийлар ҳаётидан олинган латифа-ю, ҳангомалар шу икки қаҳрамон атрофига қурилади.

Яна ўша «икки дўст суҳбати» услубида. Намойиш этилаётган латифалар бир-бирига боғланмайди. Бир сахнада ҳарбийлар ҳаётидан уч-беш латифа ўйналади. Ҳар бир ҳангоманинг ўз боши, охири бор.

Латифа-ҳангомаларни биздаги хазинаси тугагач, бошқа мавзудиги латифалар кулгиси сақлаб қолиниб воқеаси қайта ҳарбийлар ҳаётидан ўйлаб топилади, мослаштирилади.

ИЖОДИМИЗДАН НАМУНАЛАР

Офицерлар машқи курсида ўргатилаётган ит билан бекорчи оддий аскар Ортиқ Султонов ўртасида ғалати суҳбат кетарди. У ўйича ит мени ҳаракатимга тушунянди деб «вов-вов ирр-р, вов-вов-вов ву-у» дер. Бошини гоҳ осмонга қаратиб у-в-в деб тишини осилтириб, гоҳида чарчаб кетган ёки сувсиз қолган итдек оғзини катта очиб тишини қимирлатар, унинг бу қилиғи на итга, на одамникига ўхшамасди.

ПРОПОРШИК (ЗОКИР ОЧИЛДИЕВ): Нима учун бекорчилик билан шуғулланыпсиз?

ОДДИЙ АСКАР (ОРТИҚ СУЛТОНОВ) кўлини пешонасига қўйиб чест бериб, деди: Мен бекорчилик билан шуғулланаётганим йўқ ўртоқ пропоршик! Мен ит тишини жуда яхши биламан, ҳам тушунаман.

ПРОПОРШИК : Хўш, нима деб гаплашдингиз?

ОДДИЙ АСКАР: Мен ундан сўрадим, қалай яхши юрибсанми дедим. Ҳа деди. Хизматлар қандай бўлаяпти дедим. Зўр деди. Бола-чақа қандай дедим. Юрипти деди.

ПРОПОРШИК: Шошма, (деганича итга деди) Сен бунинг гапларини тушундингми, ит?

ИТ: (Махсус ТВ операция қилинади. Яъни ит одам ово-зида: Тўғриси, ҳеч нарсани тушунмадим, ўртоқ пропоршик.

(к у л г и)

Юк машина кабанасида мизғиб қолган катта лейтенант Зокир Очилдиев машинани сезилар-сезилмас силжишидан уйғониб кетди. Нима гап экан деган ҳаёл билан машинадан пастга тушди. Не кўз билан кўрсинки ширакайф оддий аскар Ортиқ Султонов зўр бериб юк машинасини жойидан қўзғатишга ҳаракат қиларди. Унинг ингичка оёқлари ўзини базўр кўтариб турарди.

КАТТА ЛЕЙТЕНАНТ ЗОКИР ОЧИЛДИЕВ унинг олдига яқин келиб сўради: Нима қилаяпсан?

ОДДИЙ АСКАР ОРТИҚ СУЛТОНОВ: Мен ўртоқ
пропоршик мана шу машинани кўтариб олиб
нарига қўймоқчийдим.

КАТТА ЛЕЙТЕНАНТ унга тикилиб: Роса ичибсизда.

ОДДИЙ АСКАР: Йўқ, ўртоқ лейтенант, мен умуман
ичганим йўқ.

КАТТА ЛЕЙТЕНАНТ: Қани менга қараб бир “пуф”
денгчи.

ОДДИЙ АСКАР ОРТИҚ СУЛТОНОВ шунақанги
махорат билан пуфлайдики ичкиликни кучли исидан маст бўлиб
қолган катта лейтенант Зокир Очилдиев бутунлай хушини
йўқотади. Машинага тирмашганича кўзларини сузиб деди:
Қаёққа олиб қўймоқчийдинг буни?

(кулаги)

*Пропоршик Зокир Очилдиев ҳансирагинича
оддий аскар Ортиқ Султоновни чақиради.*

ПРОПОРШИК ЗОКИР ОЧИЛДИЕВ: Ҳой Ортиқ
Султонов тезроқ бу ёққа келинг.

ОДДИЙ АСКАР ОРТИҚ СУЛТОНОВ: Эшитаман, ўртоқ
пропоршик.

ПРОПОРШИК: Тезроқ мол дўхтирини чақиринг!

ОДДИЙ АСКАР: Тинчликми, ўртоқ пропоршик?

ПРОПОРШИК: Тинчлик, анави старшинани от телди,
от.

ОДДИЙ АСКАР: Унда мол дўхтиринимас, одам дўх-
тирини чақиринг керак.

ПРОПОРШИК: Старшинага ҳеч нарса қилгани йўқ.
Отнинг оёғи синди.

(кулаги)

ОДДИЙ АСКАР ОРТИҚ СУЛТОНОВ: Ўртоқ лейтенант,
буйруғингизга биноан оддий аскар Ортиқ
Султонов етиб келди!

ЛЕЙТЕНАНТ ЗОКИР ОЧИЛДИЕВ: Менга қара сени
устингдан шикоят тушди. Одатинг бор экан. Сенга
биров савол берса саволга савол билан жавоб берар
экансан?

ОДДИЙ АСКАР: Йўт-е, ростдан ҳам шунақа эканми?

ЛЕЙТЕНАНТ: Ҳой менга қара, ўзи қаердансан?

ОДДИЙ АСКАР: Қарликка ўхшайман?

(кулаги)

Салдатлар ўртасида мусобақа кетарди. Ниҳоятда қизгин ўтаётган кураш тушиш мусобақасида лейтинант Зокир Очилов ҳам иштирок этмоқда эди. Ниҳоят унга навбат келди.

“Ўш, кураш майдонида лейтинант Зокир Очилов ҳамда оддий аскар Ортиқ Султоновни таклиф этамиз” деган тантанали эълондан сўнг иккала полков майдонга чиқишади. Иккала полков кўп тирашишди.

ОДДИЙ АСКАР ОРТИҚ СУЛТОНОВ лейтинант Зокир Очиловни қулоғига пичирлаб деди: Биламан сиз кучлисиз. Мени йиқитмасдан бир нарсга эътибор қилинг. Сизни ҳурмат қиламан. Чеккада ҳамшира суқланиб қараб турибди, шуни қўлга олишим керак.

Рашидан қулоғига ёниб кетган

ЛЕЙТЕНАНТ ЗОКИР ОЧИЛОВ: Нима, қўлга оласан, у менинг хотинимку аблаҳ. /йиқитади/

(кулаги)

Сегарита чекиб ўтирган аскардан полковник сўради.

ПОЛКОВНИК ЗОКИР ОЧИЛОВ: Менга қара соатинг борми?

ОДДИЙ АСКАР ОРТИҚ СУЛТОНОВ: Соат йўқ.

ПОЛКОВНИК: Нега?

ОДДИЙ АСКАР: Олганим йўқ.

ПОЛКОВНИК: Қачон оласан?

ОДДИЙ АСКАР: Қўрсам оламан ўртоқ полковник.

ПОЛКОВНИК (Ўзини соатини ечиб): Бермоқчи эмас эдим, бесоат юрганингни кўриб раҳмим келди. Ҳар битта аскарда соат бўлиши шарт.

ОДДИЙ АСКАР: Қанча экан бу соат?

ПОЛКОВНИК: 30 минг сўм берсанг бўлади.

ОДДИЙ АСКАР: 30 минг. Тиллами бу?

ПОЛКОВНИК: Тилламас. Ў, менга ҳозир 30 минг жуда зарур.

(кулги)

ПОЛКОВНИК: Ҳорманглар йигитлар.

АСКАРЛАР: Саломат бўлинг.

ПОЛКОВНИК: Чарчамаяпсизларми, қийналмаяпсизларми?

АСКАРЛАР: Раҳмат.

ПОЛКОВНИК: Хўш, қалай, овқат масаласи қандай?

Қорин тўяяптими, бўляптими?

БИР АСКАР: Етарли бўлаяпти, ҳатто ортиб ҳам қоляпти.

ПОЛКОВНИК: Хўш, ортиб қолганини нима қиляпсизлар?

ОДДИЙ АСКАР ОРТИҚ СУЛТОНОВ: Ортиб қолгани-ними? Ортиб қолганиниям еб қўяпмиз, ўртоқ полковник.

ПОЛКОВНИК: Математикадан Эшматов яхши, кейин мана бу ердан Тошматов яхши.

ОДДИЙ АСКАР: Менам яхши, ўртоқ полковник.

ПОЛКОВНИК: Сизга гап йўқ-ку, энди. Битта савол берсам майлими? Юздан бирни олса неча қолади?

ОДДИЙ АСКАР: Юздан бирни олса иккита ноль қолади.
(кулги)

ПОЛКОВНИК: Ўртоқ лейтенант бу саккизта ўқдан фақат биттаси нишонга тегибди.

ОДДИЙ АСКАР (ён бермасдан): Ўртоқ полковник саккизтасиям нишонга теккан фақат битта тешикдан ўтиб кетган.

(кулги)

ЛЕЙТЕНАНТ: Ўртоқ полковник сизга битта саволим бор. Сизни полковник бўлишингизга келин-ойимниям бирмунча ҳиссаси бор экан?

ПОЛКОВНИК: Бирмунчамас, юз фоиз келинойингиз сабабчи менинг полковник бўлишимга.

ЛЕЙТЕНАНТ: Уйланмасингиздан олдин унвонингиз нима эди?

ПОЛКОВНИК: Генерал эдим-да мен...

(кулги)

ОДДИЙ АСКАР ОРТИҚ СУЛТОНОВ: Мурожаат этишга рухсат этинг ўртоқ пропоршик

ПРОПОРШИК ЗОКИР ОЧИДДИЕВ: Келинг.

ОДДИЙ АСКАР: Уэр, шахсий илтимос эди. Туғилган

кунга бормоқчи эдик... Шу майда пулдан кўра
яхлит узатсак яхши бўларди-да. шунга манови
пулни 500 талик қилиб берсангиз.

ПРОПОРШИК : 500 талик... Йўқ, менда 500 талик йўқ.
Хурмат учун раҳмат.

(кулги)

*Оддий аскар Ортиқ Султонов полковникнинг хонасига
чай олиб келди. Чойни пиёлага қуйиб полковникка
узатди.*

ПОЛКОВНИК ЗОКИР ОЧИЛДИЕВ: Бир маслаҳатли иш
бор эди. Шу келинойингизнинг туғилган куни
эди. Нима совға олсак экан?

ОДДИЙ АСКАР: Бун келинойимнинг ўзидан сўранг.

ПОЛКОВНИК: Ўзидан сўрасам, у сўрайдиган нарсага
пулим етмайди-да.

(кулги)

ОДДИЙ АСКАР: Дўстим, нега бунча хафасан?—деб сўради
биринчи зобит ихкинчисидан.

ПОЛКОВНИК: Хотин онасиникига бир ойга кетяпти.

ОДДИЙ АСКАР: Нима қипти? Шунга шунчами?

ПОЛКОВНИК: Йўқ хафа эмасманку-я. агар хурсанд
бўлганимни кўрса кетгиси келмай қолади-да.

*Кўча айлангани чиққан зобитни бир чиройли жувон
имлаб чақириб қолди. Ортиқ у кирган темир
дарвозадан ичкари кираркан кутилмаганда
полковникнинг чақириғидан ўзига келиб, бошини
кўтарди. У тўғрисига қараб не кўз билан кўрсинки
полковник ёнида бир зобит, яъни ўша кетворган жувон
ҳаммасидан даҳшатлиси 200 кило келадиган улкан
темир бўлағи.*

— Султонов келдингми? Кел, мана бун кўтаришиб
юбор, — деб турарди полковник.

(кулги)

- Исингиз нимаиди?
- Оддий аскар Орипов.
- Яхши. Сизникичи?
- Оддий аскар Алижонов.
- Сизники нимаиди?

— Оддий аскар Султонов.
— Султонов, хизматни кайфи йўқ-ку, а?!

— Йўқ, ўртоқ полковник хизмат жуда яхши бўляпти. Мана кеча деворий газетага ёзишибди. Неъматов, Исматов, Самадов, яхши хизмат қиляпти ва бошқалар яхши хизмат қилишяпти дейишяпти.

— Сизнинг фамилиянгиз йўқ-ку?!

— Нега энди?! “Ва бошқалар” дегани — бизда!

(кулаги)

Нимадир излаб келаётган пропоршик Зокир Очилдиевнинг олдидан оддий аскар Ортиқ Султонов чиқиб қолди:

ОДДИЙ АСКАР ОРТИҚ СУЛТОНОВ: Узр, мурожаат этишга рухсат этинг, ўртоқ пропоршик. Анови оддий аскар Тешимов бор-ку, мен хат ёзаётсам ручкамни олиб ютиб юборди.

ПРОПОРШИК ЗОКИР ОЧИЛДИЕВ: Шифокорларга мурожаат қилдиларингми?!

ОДДИЙ АСКАР: Хабар қилдик. Ўртоқ пропоршик, хабар қилдик.

ПРОПОРШИК: Шифокорлар келгунча нима қилайлик, шунга билмоқчи эдим?..

ОДДИЙ АСКАР: Қалам билан ёзиб туринг.

(кулаги)

Хизматга келганига бирмунча бўлган оддий аскар Ортиқ Султонов яқинда хизматга келган хона супураётган оддий аскарни олдига келиб писанд қилмасдан шундай деди:

ОДДИЙ АСКАР ОРТИҚ СУЛТОНОВ: Ай, ай нима қиляпсан?

АСКАР: Супурияман.

ОДДИЙ АСКАР ОРТИҚ СУЛТОНОВ: Кўзингга кўлимни тикиволайми?!

Яна бир аскар гулларга сув қўймоқда.

ОДДИЙ АСКАР ОРТИҚ СУЛТОНОВ: Ай, ай сен нима қиляпсан?!

АСКАР: Гулларга сув қўяпман.

ОДДИЙ АСКАР ОРТИҚ СУЛТОНОВ: Кўзингга кўлимни тикиволайми?!

Яна йўлида давом этади.

Ичкарида бир аскар ёқасини тикипти.

ОДДИЙ АСКАР ОРТИҚ СУЛТОНОВ: Ай, ай нима қилипсан?!

АСКАР: Халақит берма, ҳозир кўзингга қўлимни тикволаман! Олифта!!!

ОДДИЙ АСКАР ОРТИҚ СУЛТОНОВ: Ис, тика-япсизми?! Хўп, хўп.

(кулги)

ЛЕЙТЕНАНТ ЗОКИР ОЧИЛДИЕВ: Азиз аскарлар, мана сизлар яқинда армия сафига келиб қўшилдиларинг. Армиядаги энг биринчи интизом ёлгондан узоқ бўлиш керак. Йигит киши фақат чин сўзлаши керак. Ёлгоннинг оқибатлари ҳақида мен ўзимнинг "Ёлгоннинг оқибатлари" деган китобимда ёзганман. Ораларингизда мана шу китобни ўқиганлар бўлса қўлини кўтарсин. Қани?!

ОДДИЙ АСКАР ОРТИҚ СУЛТОНОВ: Ўртоқ полковник мен ана шу китобингизни икки марта ўқиганман.

ЛЕЙТЕНАНТ: Қайси китобни?

ОДДИЙ АСКАР: Ўша ёлгонни ҳалигиси деган... китобингизни...

ЛЕЙТЕНАНТ: У, ҳали чиқмади. *(кулги)*

Дарвоза ёнида турган қаровул оддий аскар Ортиқ Султонов ҳарбий қисмга кириб чиқаётганларнинг сумкасини текшириб ўтказмоқда эди.

Дарвозада лейтенант Зокир Очилдиев пайдо бўлди.

ОДДИЙ АСКАР: Тўхтанг, сумкангизни кўрсатинг!

ЛЕЙТЕНАНТ: Кечирасизлар, сумкам йўқ.

ОДДИЙ АСКАР: Қонун ҳамма учун баробар. сумкангизни кўрсатмасангиз иложи йўқ.

БИЗ САҲНАДАМИЗ!

Кўрсатув учун сценарий ёзиш, концертга нисбатан бир неча бор осондек туюлади менга. Масалан: концертда ҳамма нарсa чегараланган, бор ҳазилларни битта саҳнага сиғдиришга ҳаракат қилинади. Кўрсатувда имконият чегарасиз. Магазин ҳақидаги ҳазил магазинда тасвирга тушурилиши, қанча қўшимча имконият ва кўмак беради.

Хуллас, осонроқ!

Бир йилда «Хандалак» тележурналининг 12 та сонини тайёрлашга 20 минутдан 240 минут, яъни 4 соат кетса, бир ярим соатлик сахна дастурини 6 ойда зўрға битта тайёрлаймиз.

Бошида, концертларимизда образлар учун кўп қатори кийим ва грим танланди, ишлатилди. Кейин аста-секин булардан воз кечилди. Яна ўша «икки дўст суҳбати»га, оддийликка, ҳаётий(реал)ликка қайтилди. Юқоридаги фикрлар такрорланмаслиги учун.

“ЯП-ЯНГИ КУЛГИ ТОМОШАСИ”дан парча

ОРТИҚ: Менинг кичкина ўғилчам боғчага боради. 5 яшар.

«Ҳа, ўғил бола, уйлантириб қўяйинми?» десам,

«Ҳа, лада!» дейди. «Кимни олиб берай?», десам,

«Боғча опаизни!», дейди. Вай, мани ўғлим

уйланаман деяпти, мен тенги бир болани ҳеч

уйлантиролмаймамда. Бугун шу ерга келибди уям,

шуни мен сизнинг олдингизда бўйнига қўяйин-

а?! Шоколад палвон, ҳу шоколад, ана келяпти.

Чота, кайфияти йўқ бунинг. Ҳа?! Ким хафа қилди

сени?

ЗОКИР: Анави қиз мени хафа қилди.

ОРТИҚ: Анави қиз сени нима деб хафа қилди?

ЗОКИР: Менга қараб «Ҳим», деди(тилини чиқариб).

ОРТИҚ: Сента қараб «Ҳим-м», деса, сенам «Ҳим-м»

демадингми?

ЗОКИР: Демокчи бўлдим, эриндим-да.

ОРТИҚ: Қизларни қара.

ЗОКИР: А?!

ОРТИҚ: Қара, чиройлилигини қара, ҳов анависини қара...

ЗОКИР: Ҳе, уят бўлади, кўзинг ўйилгур.

ОРТИҚ: Нимаси уят бўлади, бунинг туришини қара, ер

юзмда хотин-қизлардан қўрқадиган эркак 2 та

бўлса биттаси шу. Агар битта бўлса, уям шу. Эй,

30 га кираяпти, ҳалиям ўзининг кирини ўзи

ювади.

ЗОКИР: Билмайсанми?

ОРТИҚ: Нимани?

ЗОКИР: Мен армияда «чумо» бўлганман.

ОРТИҚ: Бўйнингдаги нима у, туморми?

ЗОКИР: Тумор бор, ҳа.

ОРТИҚ: Туморни нимага тақдинг? (тутақиб).

ЗОКИР: Онам айтганлар кўзга яқин боласан, болам тақиб юргин, дедилар.

ОРТИҚ: Ў, сенга кўз тегар эканми?

ЗОКИР: Ҳа.

ОРТИҚ: Сенга-я?

ЗОКИР: Ҳа.

ОРТИҚ: А сени кўзинг теккан мол ўляптику. Кўз тегар эмиш. Мол дегандай молхонада нима қилиб юрибсан сен?

ЗОКИР: Сени кўргани борувдим.

ОРТИҚ: А, мени кўргани борган бўлсанг эшикдан борсанг бўлмасмиди? Одам деворданам ошиб тушади?

ЗОКИР: Мен эшикдан кирмоқчи эдим, кучути бор экан, сизлар қатори мени девордан ўтказиб юборди.

ОРТИҚ: А, унисиям майли, кеча онасини кўрувдим. Бечора хуноб, ўн кундан бери уйга келгани йўқ, дейди. Нима қилиб юрибсан ўн кундан бери, қайда юрибсан сен?

ЗОКИР: Шаҳарга борувдим.

ОРТИҚ: Я сени тулпунмайман. Нима бор шаҳарда сенга?

ЗОКИР: Сельхозга кирдим. Кейин...

ОРТИҚ: Қаерга?

ЗОКИР: Сельхозга.

ОРТИҚ: Институтгами?

ЗОКИР: Ҳа.

ОРТИҚ: Э, раҳмат ука! Ана, булар экан-ку, бундай фойдали иш қилсанг.

ЗОКИР: Ким бўлмади, деди.

ОРТИҚ: Онанг ҳам хурсанд бўлиб қоладилар.

ЗОКИР: Канешна.

ОРТИҚ: Раҳмат ука. Ўқишлар қандай бўлаяпти, насиб

бўлса?

ЗОКИР: Қайси ўқиш?

ОРТИҚ: А, сельхозга кирдим дединг-ку.

ЗОКИР: А, сельхоз институтининг олди дарвозасидан кириб, орқасидан чиқиб кетдим.

ОРТИҚ: Кучук билан ҳўтиқни
Қанча қилма тарбият,
Ит бўлур, эшак бўлур.
Бўлмас асло одами.

ЗОКИР: Тўппа-тўғри.

ОРТИҚ: Бундан 500 йил илгари ҳазрат Навоий сенга бағишлаб ёзган, сени туғилдишингни билган!

ЗОКИР: Ҳа... Менга бағишлаб ёзганми? Мен буларга автобиографиянгни айтиб бераяпсанми деб ўйлабман.

ОРТИҚ: Мана шу аҳволда.

ЗОКИР: (кулади).

ОРТИҚ: Ҳа?! Нимага куляпсан, тинчликми?

ЗОКИР: Қўлни ташла. (Ортиқнинг қўлини қисади).

ОРТИҚ: Қўлни қисма.

ЗОКИР: Янгилик, уйланыпман. Энди қиссам бўладими?

ОРТИҚ: Қис, фақат қўлни эмас... Ё, уйланганинг яхши, эрта бир-иккита бола-чақа бўлади, уларни боқиш керак.

Нима ҳунаринг бор?

ЗОКИР: Қўшиқ айтаман менам, кўпчиликка ўхшаб.

ОРТИҚ: Қўшиқ айтасан (кулиб). Ҳа-ҳа, кулмайсизларми?
Бу қўшиқ айтар экан.

ЗОКИР: Куладиган қўшиқ айтмайман.

ОРТИҚ: Сен қўявер, сенсизам қўшиқчилик санъати жар ёқасига келиб қолди.

ЗОКИР: Шунга мен қутқариб қоламанда, жарни ёқасидан.

ОРТИҚ: Ҳа-а.

ЗОКИР: Ёки нариёққа итариб юбораман, бутунлай.

ОРТИҚ: Ҳа бўпти. Мен шу билан тортишмай. Менга қара битта қўшиқ айтасан.

ЗОКИР: Ҳим.

ОРТИҚ: Агар мана шу ерда ўтирганлар сенга қойил қолса, мен сенга қойил қоламан.

ЗОКИР: Ҳим.

ОРТИҚ: Хўпми? Мана, мухлисларимиз олиб келаётган гулни оламида. Битта қўшиқ айтиб берасан.

ЗОКИР: Қанақасидан айтай?

ОРТИҚ: Зўридан айтасан-да.

ЗОКИР: Ах буви, ах буви, бувижон.

Ах буви, ах буви, бувижон.

ОРТИҚ: Бўлди қил-э, топган қўшиғингни қара, қап-катта эркак, а бир миллий қўшиқ билмайсанми? Ўзимизнинг миллий қўшиқлардан?

ЗОКИР: Биладан.

ОРТИҚ: А айт, товбангдан кетай!

ЗОКИР (бахшиларни услубида димоғи билан қўшиқ айтади, чўзиб):

Ай-ёра-ай-ай-ай-ай! Й-эй-эй,

Энажоним, энамой ой-ой-ой.

Отамни жеган энамой ой-ой-ой.

Энамув, энам(шърий услубда)

Тегирмон бошидан ўтин олдим,

Ўтинни пулига хотин олдим.

Хотинимнинг оти Биби-сора

Ош қилади қоп-қора,

Ўзи ичади бир тоғора,

Менга беради ярим пиёла, вой ёрай-ай-ай.

Неча кунлар кутдим, келмадинг ёрим,

Қочиб кетди сенга атаб боққан қўчқорим.

Сен келмасанг ҳам

Майлийдия-ку ёрим

Жалка кетди 50 минглик қўчқорим.

Ой-ой-ой-ой(тутатади).

ОРТИҚ: Ё яхши. Фақат бунақа қўшиқ айтган қўшиқчини одамлар тўйига айтмайди ҳозир.

ЗОКИР: Хўп.

ОРТИҚ: Ҳозирги ёшларга зарубежний, ҳалиги эстрадний бўлиши керак тўғрими ёшлар? (залга мурожаат қилади).

ЗОКИР: Эстраднийниям айтавераман, зарур бўлса, зарубижний бор.

ОРТИҚ: Қанақа қўшиқ у?

ЗОКИР: Туркманча.
ОРТИҚ: Туркманча қўшиқ нима деб номланади?
ЗОКИР: «Бит вор».
ОРТИҚ: Нима бор?
ЗОКИР: «Бит вор».
ОРТИҚ: Нима дегани у?
ЗОКИР: Ўзбекчада «бит бор» дегани.
ОРТИҚ: Туркман халқ қўшиғи «Бит бор», айт!
ЗОКИР: Олти, олти ўттиз олти,
 Дўстимнинг ёзган хати,
 Дўстлар манам бир ғиз севдим
 Қизларнинг первий сорти.
ОРТИҚ: А зўру, айт, айт-айт.
ЗОКИР: А, нақоратиям бор буни.
ОРТИҚ: Қани, қани нақорати.
ЗОКИР: Бит вар, вит вар, вит вар, иштонингда бит бар.
 Давами зўр.
ОРТИҚ: Ё давами шарт эмас, бўлди шу ёғи яхши бўлди.
 Бошқа хунар йўқми?
ЗОКИР: Бор.
ОРТИҚ: Нима қила оласан?
ЗОКИР: Дарс беришим мумкин.
ОРТИҚ: Нимадан?
ЗОКИР: Адабиётдан.
ОРТИҚ: Сен адабиётдан дарс берасан? Билиш керак дарс
 бериш учун...
ЗОКИР: Биламан.
ОРТИҚ: Савол, гап нима?
ЗОКИР: Шу гапираялсану, гап шу-да.
ОРТИҚ: Гап бўлинади, турланади. Масалан: «Мен сенга
 минг сўм бердим», бу қандай гап?
ЗОКИР: Бу бўлмаган гап.
ОРТИҚ: Ана?
ЗОКИР: Нимага гапга ёпишиб олдинг?
ОРТИҚ: Эй бошқа саволдиям... Ҳа бўпти, яна битта савол.
 От ҳақида гапир. От турланади, неччига?
ЗОКИР: Осон савол бу.
ОРТИҚ: От неччига?
ЗОКИР: Ёш болаям билади-ю буни.

ОРТИҚ: Сан менга жавоб бер, от неччига турланади?
ЗОКИР: Учга.
ОРТИҚ: Санаб бер.
ЗОКИР: От, той, қаз.
ОРТИҚ: Бошқа савол йўқ. Бизга нима хизмат?
ЗОКИР: А битта маслаҳатинг керак.
ОРТИҚ: Ҳуш?
ЗОКИР: Мен энди уйлансам девадим.
ОРТИҚ: Ҳе.
ЗОКИР: Шунга энди қанақа қизга уйлансам?
ОРТИҚ: Ҳим, қанақа қизга уйланай деяпсанми?
ЗОКИР: Ҳим.
ОРТИҚ: Бети каттасига уйлан.
ЗОКИР: Нимага?
ОРТИҚ: Мул жалламай урсанг ҳам тегали. Я ўзи халқимизда шунақанги нақл бор: «Яхши аёл бетидан семирар».
ЗОКИР: Ёмон аёл-чи?
ОРТИҚ: А ёмон аёл кети... Ёмон аёлнинг бети қурсин. Уйдагилар нима дейди.
ЗОКИР: Ҳа энам-энам айтадиларки, қўл-оёғи чаққон бўлса-ю, келин хизматни қилиб юрса.
ОРТИҚ: Даданг-чи?
ЗОКИР: Дадам фигураси мошний бўлсин, дейди.
ОРТИҚ: (кулиб) Сенга битта зўр маслаҳат берайми?
ЗОКИР: Ҳим.
ОРТИҚ: Уйланганга яраша бору, ўзимизни қизларнинг кўзини куйдириб, чет элик қизга уйлан.
ЗОКИР: Японга уйлансам бўладими?
ОРТИҚ: Нимага энди японга?
ЗОКИР: Энг гўзал аёллар япон аёллари деб ёзилган, китобларда.
ОРТИҚ: Арзонроқ хитойга уйлан.
ЗОКИР: А, хитой, хитой арзонроқ бўлгани билан одна разовой бўлиши мумкин.
ОРТИҚ: Ҳа, африкаликка уйлан.
ЗОКИР: Неграми?
ОРТИҚ: Нима бўпти. Дунёда энг эрпарвар аёл африка аёли экан. 100 йил яшаса ҳам эрига менга рўмол олиб бер, куйлак олиб бер... олиб бер демас экан.

ЗОКИР: Э ўзи билан олиб келар эканми, улар?

ОРТИҚ: Ўзиям олиб келмас экан. Улар бору хуллас, энасида қандай туғилган бўлса, далше.

ЗОКИР: Кийим киймас эканми, негир келинчаклар?

ОРТИҚ: Кияди. Манави дарахтларнинг баргларидан.

ЗОКИР: Барг, ия барг бизларга тўғри келмайди-ей.

ОРТИҚ: Нимага?

ЗОКИР: Барг ёз пайти офтобда қовжираб тушуб кетса нима бўлади?

ОРТИҚ: А нима кўп, дарахтда барг кўп. Оласан, 4 та, 8 та, 16 та, 54 та қўйиб ташлайсан.

ЗОКИР: Ё барг кўп, бизлар қишлоқ жойда турамыз. Энди эру хотин аstownкада автобус кутиб турганимизда.

ОРТИҚ: Ҳа.

ЗОКИР: Баргни эчки-печки еб қўйса, орқадан келиб. Бизлар билмасдан автобусга чиқиб кетиб қолсак. Кейин прогулкага чиқсак-чи кечқурун? Ниятларим бор шунақа.

ОРТИҚ: Ҳа-ҳа.

ЗОКИР: Кечқурун айланиб юрганимизда мошин кўрмасдан босиб кетиб қолса, қуладан балога қолмай тагин.

ОРТИҚ: А, бунга йўли бор.

ЗОКИР: Я кечқурун кўринмайди улар.

ОРТИҚ: Я йўли бор. Велосопедларни қизил стопниги бўлади-ю, ўшандан олдида битта, орқага битта қўясан, а?

ЗОКИР: Ие.

ОРТИҚ (қулади): Ҳа.

ЗОКИР: Ўйлаб гапиряпсанми ўзи?

ОРТИҚ: Ҳа бўпти, майли ҳазил. Қара қанча чиройли қиз-лар ўтирибди. Биттасини гапга сол тўғри бошлайлик.

ЗОКИР: А, ман қизларга гапирмайман. Қизларга гапираман деб биласанми бир марта нима қилиб қўйганман?

ОРТИҚ: Нима қилиб қўйгансан?

ЗОКИР: (Ортиқни қўлоғига алла нима деб пичирлайди).

ОРТИҚ: Йўғ-е?

ЗОКИР: Гарантия йўқ.

ОРТИҚ: А нимаси қийин. Шундай келасан, яхши қиз сизни бир минутта мумкинми дейсан, у нима дейди?

ЗОКИР: Бир минутда улгирасизми дейди?

ОРТИҚ: У-вай девол, «Бир минутта мумкинми?», десанг, «Ҳа», дейди. Мен сизни севиб қолдим, дейсан.

ЗОКИР: Бирданига-я.

ОРТИҚ: А бирдан айтмай, бир йил ўтказиб айтасанми? А бошқасига тегиб кетиб қолади-ку у!

ЗОКИР: Ман шунақа қизларга гапира олмайман.

ОРТИҚ: Мен сенга ўргатаман. Тасаввур қил мана, мана бу ерда қиз турибди. (Қўли билан тахминан қиз болани фигурасини ясайди). Мана бу ёғини кенпроқ олаверамиз майли.

ЗОКИР: Ё мен тасаввур қилолмайманда.

ОРТИҚ: Ҳа бўпти, манаву қиз мана, мана шу қиз.

ЗОКИР: А, буни қайдан биламан, қизлигини?

ОРТИҚ: Ҳа бўпти, мен қизман.

ЗОКИР: (Ахмоқ қилиб кулади, яъни калаха қилиб).

ОРТИҚ: Тасаввур қил деяпман.

ЗОКИР: Қандай тасаввур қилай, ёшинг 30 дан ўтаётти, энди сенинг қизлигинг қолдими? Э турмушга чиққанингда тўртта боланг пастда, биттаси запасда бўларди, ҳозир.

ОРТИҚ: Бўлди! Демак, мен қиз бола бўламан, келаман, йўлимдан чиқиб, бояги гапни айтасан.

ЗОКИР: Бир минутта мумкинми, а?

ОРТИҚ: Э қани бошладик.

ЗОКИР: Келавер қани, келавер, келавер, яхши қиз сизни бир минутта мумкинми?

ОРТИҚ: Қўлимни қўйвор.

ЗОКИР: Бир минут.

ОРТИҚ: Қўйвор қўлимни.

ЗОКИР: Бир минут, кирамизу чиқамиз, бир минут.

ОРТИҚ: Ия, э бу турушда қиз тугул, ҳўкизням ҳуркитиб юборасан.

ЗОКИР: Бўлмадими?

ОРТИҚ: А бир юмшоқроқда бундай қилиб-иб-б.

ЗОКИР: А боя кулиб демадинг-ку?

ОРТИҚ: А бўпти кулиб.

ЗОКИР: Қани кел, қани. (Ортиқ қиз боладек ноз билан келади). Яхши қиз ҳе-ҳе бир минутта мумкинми? Ҳе-ҳе-ҳе. Мен сизни севиб қолдим, ҳе-ҳе-ҳе.

ОРТИҚ: Сен уйланимоқчимисан ё эрга тегмоқчимисан?

ЗОКИР: Нима ундай десам бундай дейсан, бундай десам ундай дейсан.

ОРТИҚ: Эркакка ўхшаб гапирда-я!!!

ЗОКИР: Ие ушёл-эй.

ОРТИҚ: Тўхта, тўғрига қара. Яхши қиз сизни бир минутта мумкинми, де.

ЗОКИР: Яхши қиз, сизни бир минутта мумкинми?

ОРТИҚ: Мен сизни севиб қолдим.

ЗОКИР: Мен сизни севиб қолдим.

ОРТИҚ: Бу ёғини энди об қочасан, такрорла. Мен сиз учун...

ЗОКИР: Мен сиз учун...

ОРТИҚ: Осмондаги ойниям олиб беришга тайёрман.

ЗОКИР: Осмондаги ойниям олиб беришга... Эй ойни қандай олиб бераман?

ОРТИҚ: Эй олиб бер демайди сенга е.

ЗОКИР: А ҳозирги қизларга гарантия йўқ. Ие отъвечат қил гапингга деса нима қиламан.

ОРТИҚ: Ҳа бўпти, такрорла. Мен сиз учун...

ЗОКИР: Мен сиз учун...

ОРТИҚ: Жонимниям беришга тайёрман!

ЗОКИР: Жонимниям... Ие, қандай бераман.? Сен бўладиган нарсаларни ўргатмаяпсан. (Кувиб чиқиб кетади).

* * *

ОРТИҚ: Зокиржон!

ЗОКИР: Лаббай.

ОРТИҚ: Бу ерда ўтирганлар шеърятнинг мухлислари.

ЗОКИР: Буларми?

ОРТИҚ: Энди биз, сизни ҳозиржавоб шоир сифатида севамиз ва таниймиз, шундай эмасми?

ЗОКИР: Гапингизда жон бор, танингизда қон бор.

ОРТИҚ: Эй қофия бўлди. (иккаласи кулади) Ай қонингизда борда.

ЗОКИР: Нима?

ОРТИҚ: Қонингизда бор, дедим.

ЗОКИР: Ҳа-а мен қорнингизда бор, деб тушундим. А энди бизни бошқа шоирлардан устун тарафимиз, биз шеър туғиш учун жой танламаймиз.

ОРТИҚ: Ҳа, ҳа.

ЗОКИР: Вақт танламаймиз.

ОРТИҚ: Уни қаранг.

ЗОКИР: Қаерда талаб қилишса, ўша жойда тўқиб ташлайвераимиз. Иссиқ-иссиқ тўқиймиз.

ОРТИҚ: Ис, бу илҳом келишини кутмайсизми?

ЗОКИР: Йўқ. Бир кучансам срази илҳом келади менга.

ОРТИҚ: Зокиржон болангиз бор-а?

ЗОКИР: Бор бу ерда эмас (қорнини кўрсатиб) уйда бор.

ОРТИҚ: Менам шуни айтаяпман-да.

ЗОКИР: Қўлни бундай қилманг-да (қорнини тутиб кўрсатиб).

ОРТИҚ: Мен сўрамоқчи бўлганим болаларнинг муносабати қандай мана шу шеърятга?

ЗОКИР: Гўзал.

ОРТИҚ: Кеннайимники-чи?

ЗОКИР: Ундан-да гўзалдир,

Кунданда гўзал,

Ойданда гўзал. Келаверадида мана шунақа қилиб.

ОРТИҚ: Бу кеннайимиз ҳам адибами?

ЗОКИР: Йўқ. Ҳабиба, Адибанинг опаси бўлади.

ОРТИҚ: Ҳа, ҳа.

ЗОКИР: Бу катта божа бизда.

ОРТИҚ: Ё мен сўраганим кеннайимизам шеър ёзадими деб сўровдим.

ЗОКИР: Кеннайингиз адабиётдан 19 км узоқда ўтирадилар.

ОРТИҚ: Ҳа сиз-чи, у кишига бағишлаб шеър ёзганмисиз?

ЗОКИР: Канишна.

ОРТИҚ: Кеннайимизга бағишланган шеър, марҳамат!

ЗОКИР: Во-яй- ах.

ОРТИҚ: Ҳа?! Мазангиз қочиб қолдими?

ЗОКИР: Ё, кеннайингизга бағишланган шеърнинг

сарлавҳаси шунақа.
Кулоқ сол! Эй Зайтун исмли санамов, санам,
Кўпни куйдирдинг в том числе менимов менам.
Фақатгина подмос эдинг ўзимга,
Бизни айирдилар вой знамов, знам.

ОРТИҚ: Ҳа зўра, икки тилда (кулиб) ўзбекча, ўрисча
аралаш.

ЗОКИР: Мен любой тилда газлайман.

ОРТИҚ: Ҳа-а.

ЗОКИР: Ҳиндчаям, форсчаям ёзаман.

ОРТИҚ: Индийский.

ЗОКИР: А?

ОРТИҚ: Бу ерда ўтирганларам, менам ҳинд киносининг
мухлислари, индийский бўлсин.

ЗОКИР: Ҳўп.

Пярики бандикия.

Пярики зиндикия.

Сундал, сундал...

ОРТИҚ: Кечирасиз, бу сандал деганингиз оёқ тикадиган
сандални?

ЗОКИР: Сундал, бу қиз боланинг исми.

ОРТИҚ: А, давом этинг.

ЗОКИР: Сундал (қўзи олазарак бўлиб). Ё бошқасини ўқиб
берайми?

ОРТИҚ: Ҳаммага маъқул бўляпти, шуни ўқинг.

ЗОКИР: Бу тугади.

ОРТИҚ: Бир бўладигани борми, йўқми?

ЗОКИР: Бор.

ОРТИҚ: Ўқинг-е, одамни ҳуноб қилдингиз-е тоза.

ЗОКИР: Бу кругларга тўғри келмайди-да.

ОРТИҚ: Йўт-е, нимаси тўғри келмайди?

ЗОКИР: Прямою ёзилганда бу.

ОРТИҚ: Ўқийверинг нима экан депман.

ЗОКИР: Бу бағишлов.

ОРТИҚ: Ҳа-ҳа.

ЗОКИР: Янги йилда болалар панқиллоқ отишади-ю, ҳар
йили байрамда мени мана шу еримга келган (қўли
билан бўйнини кўрсатиб). Шоир сифатида мана
шу еримга келган (бошини кўрсатади).

ОРТИҚ: Ҳамманинг жонига теккан тўғрими? Битта воқеа

эсимга тушиб кетди. Буларга айтиб берай.
Қўшнимизнинг келини, ҳалиги тарвуз юттин экан.

ЗОКИР: Ҳомиладор экан.

ОРТИҚ: Ҳа шундоқ эшикдан кираётган экан, оёғининг тагига ташаворишган, банг, этиб кетса, бечора қўрққанидан досрочний роддомга жунаворди.

ЗОКИР: Қўшнингизнинг келини эканку, ҳали сал бўлмаса ман кетиб қолувдим.

ОРТИҚ: Роддомгами?

ЗОКИР: Ҳа.

ОРТИҚ: Ҳа-ҳа-ҳа (кулади).

ЗОКИР: Ис, хаёл суриб кетаётган эканман, оёғимнинг тагига биттасини панқиллатиб юборди. Қўрққанимдан югуриб кетдим, ярим йўлга бориб, эркаклигим эсимга тушиб кетди, кейин қайтиб келдим.

ОРТИҚ (кулади): Ҳа, шеърни эшитайликчи?

ЗОКИР: Шеър мана шу панқиллоқни ишлаб чиқарган ўша аблахга бағишлов.

ОРТИҚ: Марҳамат.

ЗОКИР: «Аблахнома» дейилсаям бўлаверади.

Ай сени энангни!

ОРТИҚ: Стоп, стоп, стоп. Кечирасизлар, шоир бир оз қизишиб кетдилар, узр.

ЗОКИР: Ё, мен қизишганим йўқ, сизга айтдим-ку боя, шеър прямой ёзилган деб. Юракдан қандай тўкилган бўлса, шундай ёзганман. Қоғоз кўтара олмаган, қуйиб кетган.

ОРТИҚ: Прямой бўлсаям, келиштириб ўқингда бун.

ЗОКИР: Бўпти, бўлмаса бошқа ўқиб бера қолай?

ОРТИҚ: Ё энди шунини ўқинг. Менга қаранг, ўша прямой жойларига «най-най» деб кетаверинг, булар тушунмай қолади.

ЗОКИР: Ўраш керак.

ОРТИҚ: Ў-ра-нг.

ЗОКИР: Шунини сўранг, э муни қаранг.

ОРТИҚ: (қулиб) Қофияни қаранг?!

ЗОКИР: Эй сени най-най,

Нана най нанай,
Най-най нанай
Ҳей нанай, нанай,
Яна юборсанг най-най нанай(лазги услубида).
Ҳе найай най, нана най-най
Нана най най нанай.

Бу шеърим аллақачон қўшиқ бўп кетган.

ОРТИҚ: Ҳа.

ЗОКИР: Ҳамма айтиб юрибди ҳозир.

ОРТИҚ: Ҳа.

ЗОКИР: Буни охири даҳшат чиққан-да.

Агар яна юборсанг

Нанай най най

Ҳе нанай... Қандай?!

ОРТИҚ (кулиб): А бу шеър эмас мина майдони бўлиб кетибди-ку.

ЗОКИР: Нимага?

ОРТИҚ: Оёқ теккан жой портлаб кетяпти (кулади).

ЗОКИР: Ҳа энди, пангқиллоққа бағишланган шеърда бу, портлатади-да. Келинг қўшиқ айтамиз.

ОРТИҚ: Қайси қўшиқни айтишни.

ЗОКИР: Қайси қўшиқни айтишни ўйлаб нима қиламиз, ўзи битта қўшиқ биламизку?

ОРТИҚ: Ҳа-ҳа, ўшани айтамизда. (иккови) Музика кетдик.

Ходит парень по бульвару,

Ходит, улыбається.

Оказалось, зубы вставил -

Рот не закрывается.

ЗОКИР: Бир бодича йигитни,

Оғзи ёпилмас экан,

Суриштириб билсам

Тилла тиш қўйган экан.

Ҳасса-ҳасса,

Ҳасса-ҳасса, ҳасас-са...

???.
КУТОВА
СУФМАТАН
ФУКРЛАР

— Ақлли ва дононинг фарқи нимада?,— деб сўрашибди.

— Ақлли ҳар қандай вазиятдан йўл толиб чиқиб кетади.

— Доно-чи?

— Доно унақанги вазиятга тушмайди.

15. МЕН ҚУДАН
ДЕТАЛИМ ЙЎК

— Сиз нега айнан 21 март куни туғилдингиз?

(Бир интервьюдан)

“ Мен ундай демоқчи эмас эдим!”

Санъаткор ижодкорлар даврасида эшитиб қоламиз.

Суҳбатдош мухбирни кузатаман. У мени эшитар, ҳаммасини тушуниб борар, тушунмаса сўрар ва ёзиб борарди. Мақола чиқади. Нотаниш фикрлар...

Сабаби — дафтарча. Ахир у қисқартириб ёзиб олди-ку.

Масалан, мен «санъатни тушунишга ҳаракат қиламан». — десам. У дафтарчасига: «у. сан. тушун. ҳар. қил.» - деб қисқартириб ёзади. Кейин у ҳамма фикрни эслаб қололмайди-ю, ёзаётганда ўзича жумла қилади: «Ўзбек санъати тушунчаси...» Аммо суҳбатдош мухбир ижодингизни ҳақиқий кузатиб,

қизиқиб келаётган бўлса у сизни тушунади. Албатта кўнгилдагидек натижага эришилади.

Маслакдош дўстимиз Нусрат Бобоев бизни билган ва ҳамиша ижодимизга ҳолис чизгилар бериб, ёзиб келаётган ижодкор укаларимиздан.

У билан бўлган суҳбатимиз, тўғрироғи, уни — мен билан бўлган суҳбати ён-атроф фикрларга, ватан бўлади, деган баҳонада қуйида ўрин олди.

КУЛГИ ИҶЛИДА ҲАЛАК

МУҚАДДИМА

Суҳбат, интервью — публицистиканинг энг мураккаб жанрларидан, аслида. Матбуотимиз саҳифаларида учраб турадиган ўта саёз “суҳбат”лар бу жанрнинг жўнлашишига ва қадрининг тушишига сабаб бўлолмайди. Ва, айта оламанки, шу пайтгача эълон қилинган суҳбат, интервьюларим — ижод намуналарим ичида энг саралари эди. Ортиқ Султоновнинг китобидан ўрин оладиган ёзувларим эса, бошқачароқ шаклда бўлишини хоҳлардим. Қайси шаклда бўлишидан қатъи назар асосий манба — у билан олиб борадиган ҳар кунги суҳбатларим.

“Инсон ҳамиша қувнаб юришги керак. Агар у қувончини йўқотиб қўйса, қаерда ҳағоликка йўл қўйганини англаб етишга ҳаракат қилмоғи лозим бўлади”. Бу ўтган буюклардан бирининг гапи. Аслида, кулгига, ҳазилга мойиллик ҳар биримизда бор. Фақат уни ҳар ким турлича қабул қилади. Ҳатто жиддийликда донг таратган кишилар ҳам, масалан, латифа эшитганида, ҳажвия ўқитанида, комедик фильм томоша қилганида ёки аския тинглаганида ҳеч қурса мийиғида жилмайиб қўяди. Одамларни қаҳ-қаҳ уриб кулишга “мажбур қиладиган”, уларни минг дарднинг давоси бўлган кулги билан шифоланишга ундайдиган кишиларни биз қизиқчи деб атаيمиз. Уларга кўзимиз тушиши билан юзимизга табассум югуради. Беихтиёр кула бошлаймиз. Аслида-чи?! Аслида улар (айнан қизиқчилар) бу қадар кулгили эмас. Саҳнадаги гаплари, саҳнадаги ҳатти-ҳаракатлари кулгили. Уларнинг гоҳ самимий, гоҳ беозор, гоҳида аччиқ кулгилари ортида кўпинча жиддийлик, фалсафийлик яширинган бўлади. Бу — одамларни фал-сафийликка чорлаш

фалсафаси. Бу дунёни мукаммал кўриш истаги.

Қизиқчиликнинг қадри ҳам шундадир, эҳтимол...

БИРИНЧИ УЧРАШУВ

1997 йил эди, шекилли. Самарқанд давлат университетининг Ўзбек филологияси ва Журналистика факультетида ўқирдим. Курсдош дўстлар билан Самарқанд шаҳридаги ҳарбий зобитлар саройига — қизиқчилар концертига борадиган бўлдик. Ортиқ Султонов ва Зокир Очилдиевларни илк бор ана шунда кўргандим. Кулги санъати улар талқинида мени лол қолдирди.

Ўша куни ўзим учун катта бир янгилик кашф этгандек қувондим. Ва... Ортиқ — Зокирнинг мухлисига, улар ижодининг тадқиқотчисига айландим.

БОЛАЛИК

Ургутда Қинғир деган мўъжазгина қишлоқ бор. Одамлари қинғирлик нималигини билмайдиган, содда, самимий, хушчақчақ. Ҳазилни, кулгини яхши кўришади. Ривоят қилишларича, қишлоқ ўрнида бир замонлар ястаниб ётган кенг қир-адирлар мавжуд бўлган экан. Қишлоқ номи ҳам аввалида “Кенг қир” дея аталиб, кейинчалик шу ерда истиқомат қилувчи аҳоли тилида “Қинғир”га айланиб кетган экан. Ҳозир ҳам баҳаво, табиати гўзал жойлар... Қаҳрамонимиз шу қишлоқда туғилиб ўсган. Бутун қишлоқ аҳли у билан “ўзимиздан чиққан санъаткор” дея фахрланади.

Ортиқ Султоновнинг болалиги кўпроқ кўчада, ота-она бағридан узоқда ўтди. Олти ойлигида бошидан кечирган шамоллаш асорати 18 ёшигача чўзилди. Демакки, шу ёшигача шифокорлар назоратида бўлди.

Қолганини қаҳрамонимизнинг ўзидан эшитинг:

— Менинг болалигим бошқа болаларникидан шуниси билан фарқ қиладики, мен ўрта маълумотни 5-6 та мактабда ўқиганман. Қайси мактабга бормайин, албатта, синф сардори этиб тайинлашарди. Унчалик ёмон ўқимаганман. Фақат бир марта, география фанидан “3” баҳо олганим эсимда...

ОЛИЙ ДАРГОҲ

Тошкент давлат Санъат институти (собиқ театр ва рассомлик институти) бугун эл назарида бўлган санъаткорларимиз учун олий ва муқаддас даргоҳ ҳисобланади. Чунки улардаги профессионал билим, кўникма ва маҳорат айнан шу ерда шаклланган.

Институт Ортиқ Султонов учун телевидениега, телеминатюралар театрига ва бошқа катта саҳналарга йўл очди. Шу ерда у ўзининг ижод йўлидаги доимий ҳамроҳини топди: Зокир Очилдиев билан танишди.

— Кириш имтиҳони олдида домлалардан биридан маслаҳат олиш ниятида бир бўш хонага кириб, кутадиган бўлдик. Ўша хонада, қарасам, қалин тўшама устида биров дам олиб ётган экан. Танишдик: Зокир - Ортиқ

ИЖОД САРИ ОЛФА

Талабаликнинг олтин дамлари ортида қолди. Энди ижодий парвозларга шайланмоқ керак.

Ортиқ Султонов ва бир гуруҳ тенгдош-курсдошларим йўлланма билан Самарқанд театрига ишга жўнатишди. Ўшанда Самарқанддаги опера ва драма театри бирлаштирилиб, мусиқали драма театри эндигина фаолият кўрсата бошлаган пайтлар эди. Театр янги актёрларни ҳушнудлик билан кутиб олди. Чунки актёрлар етишмасди. Қаҳрамонларимиз асосий ролларни ижро эта бошладилар. Ҳаммаси яхши фақат битта муаммо — Ортиқ Зокирлар Самарқандда, оила, бола-чақалари эса қишлоқда. Худдики, талабалар ҳаёти. Театрлар ҳувиллаб қолган пайтлар ёдингиздандир? Бу ҳолат Самарқандни ҳам четлаб ўтмади. Шундай ҳам бўлардики, катта-катта ташкилотлар жамоавий томоша қилиб кетиш учун театрға пул ўтказишар, лекин спектакл қўйиладиган куни... ҳеч ким келмасди. Бўм-бўш залнинг ўзига томоша қўйиб бермайсиз-ку!

Актёрларнинг ҳам жони темирдан эмас.

Зокир Очилдиев эсдаликларидан: “Онам менинг келажатимдан хавотирланганлар. Шу ишингни қўя қол, болам, қишлоққа келиб, бошқа иш топсанг бўлмайдимки, — дер эдилар баъзан. — Театрда оладиган ойитгим ўзимдан ортмасди. Охири

ҳаммасига қўл силтаб, қишлоққа кетвормоқчи бўлиб турган кунларим ёш ижодкорларга вилоят марказидан уй бериб қолишди. Шу жумладан менга ҳам. Агар шу уйни беришлари 1-2 ҳафта кечикканида, балки санъатдан бутунлай узоқлашиб кетган бўлардим... Кейин кўнглимда умид пайдо бўлди ва қийинчиликларга чидашим, фақат олдинга интилишим лозимлигини тушуниб етдим..."

Кейинги фаолият вилоят телевидениесида давом этди. Қолаверса, ўзлари тузган "Ғайра-ғайра" театри билан туманларда, вилоятларда, қишлоқларда, турли ташкилотларда концертлар қўйишди. Концертлардан тушган пуллар эса Тошкент ва Самарқанд оралиғида сарф бўларди. Ўз ижод намуналари бутун мамлакат аҳлига ҳавола этиш истаги, уларни ҳар-икки уч ойда республика телевидениесига етакларди. Шу тариқа ҳаш-паш дегунча етти йил ўтиб кетди. Бу орада улар республика қизиқчи ва аскиячилари кўрик танловида иштирок этиш ва унинг ғолиби бўлишга ҳам муваффақ бўлдилар.

Бутун қаҳрамонларимиз тижилинч поездларда Тошкентга келган ҳисобсиз сафарлари ҳақида кулиб эслашади...

25. БУ САҲИФА НЕГА ЁЗИЛДИ?

— *Айтмайсан? Унда қиритмайман!*

— *Айтаялман-ку, Ҳа-йт-бой-ман!!!*

(Латифадан).

— Илм истаб бедор ўтган туннинг савоби қирқ йил ўқган намоз савоби билан тенг, — дердилар бобом бизга уқтириб. — Охират ҳақида қариганда ўйлаш бефойда. Ёшликдан ҳаракат қилинглар, — дердилар.

Кимгадир нафи тегар деган фикримизга маслакдош, шерик топилиши, бу — омад!

Саҳифамиз меҳмони — Ҳайитбой ака.

«Ким экан у?» — деган савол келди кўнглингизга, топдим, а?

Гап эга-кесими билан деганларидек, яна бир иқтидорли ижодкор укамиз Мақсуд Жонихондан Ҳайитбой аканинг ҳаёти ва фаолияти ҳақида ёзиб беришни сўрадим. Сўнтра мен у кишидан эшитган ҳангомалардан айтиб бераман.

Ортиқ ака шундай деганларидан сўнг, қаердасиз Ҳайитбой ака, дея водийга йўл олдим. Ангреннинг ўнқир-чўнқир йўллари-ю, довоннинг машаққатли айланмалари ҳар қандай йўловчини эзиб ташлайди. Аммо бу азоблар енгил машинада билинмайди. Айниқса машина жонивор «Нексия» бўлса. Қарангки, «Нексия» машинаси ҳам Андижондан чиқадида, шу боис ғилдираклар водий томонга ўқдек учди ва Бобур Мирзо юртига тезда етиб бордим.

Излаб бораётган кишимни Андижоннинг шундоқ кираверишидаги Чинобод посёлкасида жойлашган фабрикадан топасиз, дейишганди. Худди шу манзилга бордим. Ака билан учрашишдан олдин эса, шу атрофдаги кишилардан у киши ҳақида сўраганимда қўйидаги маълумотга эга бўлдим. Ҳайитбой ака 1951 йилда Андижон вилоятининг Избоскан туманидаги қишлоқлардан бирида таваллуд топган. Мактаб, кейин Олийгоҳни битиргач, турли йиллар давомида фабрика ва корхоналарда ҳар хил лавозимларда ишлаган. Унинг ҳар бир ишга масъулият билан ёндашиши ҳеч кимни бефарқ қолдирмасди. Шунинг учун бўлса керак, ён-атрофдаги кишиларнинг билдирган ишончлари боис, Андижон вилоятидаги енгил саноат корхоналари директорлар кенгаши раиси муовинлигига Ҳайитбой акани лойиқ кўришади. 1994 йилдан эса Балиқчи туманидаги «Чинобод» посёлкасида жойлашган ип йигирув ва тўқув фабрикасида директор лавозимида иш бошлади. 1997 йилдан эса мазкур корхона базасида Алишер Навоий номидаги қўшма корхона вужудга келди (АҚШнинг Марказий Осиёдаги тадбиркорларни қўллаб-қувватлаш фонди билан ҳамкорликда). Ҳозир бу ерда 1200 та ишчи бўлиб, уч сменада ишлайшаркан..

Хуллас Ҳайитбой аканинг сазй-ҳаракатлари билан амалга оширилаётган ишларни, бу борада эришилаётган ютуқларни санаган билан адоғига етиш қийин. Чунки ишбилармон одамни уйқу пайтида ҳам омад тарк этмайди, деганларидек Ҳайитбой акамизнинг ҳам ҳар бир босган қадами яратув-

чанликка, эзгуликка йўғрилган.

Гапнинг очиги, бу инсон ҳақида илгари кўп кишилардан эшиттандим, аммо барибир минг марта эшиттандан кўра бир бора кўрган афзаллиги бу гал ҳам исботланди. У кишининг ишхоналарига етиб боргунга қадар ҳаёлимда минг хил ўй-хаёл чарх урар, қандоқ бўларкан, суҳбатни нимадан бошлайман, дея иккиланишда эдим. Ўйчи ўйига етгунча таваккалчи кўзланган манзилга етибди. Мен таваккалчи бўлмасамда, ўйлай-ўйлай Ҳайитбой аканинг ишхонаси олдига етиб бордим. Тушлик маҳали эди. Демак тушликдан кейин қабул қилади, деган фикрга келдим. Бироқ бу фикр иморатини корхона дарвозаси олдида турадиган милиционер йигитнинг гапи йиқитди: «кираркансиз», — деди у. Ичкарига қадам босдим. Ваҳ, ана мўъжиза. Шу пайтгача бундай муҳташам корхона биносини кўрмагандим. Баҳри дилим очилди. Йўлаклар чиннидек ярақлайди, ранг-баранг гуллар, баланд ва гўзал фаввора ён-атроф кўркига кўрк қўшиб туради. Шундан ҳам билиш мумкин эдики, бу ташкилотнинг раҳбарида нозик дид эканлигини.

Ҳайитбой ака барваста, қадди-қомати келишган, салобатли киши экан. Сурашдик. Тушликка таклиф этдилар. Қорин ғами аригач, муддаога ўтдик.

Маълум бўлишича, Ҳайитбой ака янга билан бир ўғил ва бир қизни тарбиялаб вояга етказишибди, иккаласи ҳам ўқимишли, олий маълумотли экан. Айни пайтда йигит уйланган, қиз ҳам турмушга чиққан. Қудалар тагли-тутли зотлардан бўлиб, обрў-эътибори, эл орасидаги нуфузи ҳавас қилгулик даражада экан.

— Яраттанинг ўзига шукур, қисматимдан нолимайман, — дейди Ҳайитбой ака. — Фарзандларим ақлли-хушли бўлиб ўсишди. Тенг-тенгига узатдик. Қудаларим одамнинг жону дили. Мен сизга айтсам, одамнинг феъл-атвори қанақа бўлса, ён-веридаги кишилар ҳам шунақа бўлишади. Ўзим яхши кўрган, ишониш мумкин бўлган ўнга ошнам бор. Улар билан тез-тез учрашиб турамиз. Ҳангомалашиб турамиз. Қўшиқ, аскиялар айтишиб, яйраймиз.

— Эшитишимча, санъат шайдоси экансиз?

— Биласизми, ҳақиқий санъат ҳар қандай кишини мафтун этади. Шундай экан, чин дилдан айтилган қўшиқни,

самимий кулгини ҳар қанча қадрласа арзийди. Айниқса кулги-ҳазилга ўчман, қизиқчиларимизнинг ижодини кузатиб бораман. Бошқа қизиқчиларни камситмаган ҳолда айтмоқчиманки, кейинги пайтларда «Ҳандалак» ижодкорлари мухлислар кўнглидаги гапни топиб айтмоқда. Уларнинг энг катта ютуғи бу – жайдарилик, тўпорилик. Ҳаммамизнинг ҳаётимизда учрайдиган, аммо ҳар ким ҳам эътибор бермайдиган жиҳатларни кўрсата билишни булар маромига етказиб ижро этишмоқда. Ортиқ ва Зокирнинг бир-бири билан мана шундай бамаслаҳат ижод қилишлари ҳаммага маъқул бўлаётир.

Ҳайитбой ака билан узоқ суҳбатлашдик. Суҳбат чоғида у кишининг дунё кўрган одам эканлиги гап-сўзларидан шундоқ билиниб турарди. Энг қизиғи, Ҳайитбой акада камдан-кам раҳбарларда учрайдиган самимийлик бор экан. Зинҳор-базинҳор мен ундайман, бундайман демас экан, бу инсон. Хуллас камина Андижондан ана шундай инсон билан танишиб қайтганимга ҳеч ҳам афсусланмаيمان. Зеро дилкаш кишилар ҳар бир инсон каби менинг-да жону дилим. Дарвоқе, Ҳайитбой ака қўлингиздаги китобнинг дунё юзини кўришига моддий ва маънавий жиҳатдан анча кўмак бердилар. Демак кўринадики, у киши фақатгина санъат шайдоси бўлибгина қолмасдан, уларни қўллаб-қувватлашда ҳам Ҳимматини аямайдиганлар хилидан экан. Нима ҳам дердик, шундай одамлар доим бор бўлсин-да ишқилиб!

Мақсуд ЖОНИХОНОВ,
Тошкент-Андижон-Тошкент. 2003 йил

... Донодан сўрадилар:

– У билса сенча билар, уни ҳамма билади, сени йўқ?
– Тўғри, – деди доно. – Мен билиш учун ўқидим, у билиниш учун!

Ҳаётда биздан-да кулгилироқ одамлар бор.

Бизни у ер-бу ерда машинасида олиб юрадиган Рустам ака деган шофёр акамиз бор. Куринишидан рус, татар, немис ... фақат ўзбек ёки қозоқ эмас. Инсон сифатида беш плус. Бирор ношукурчиликдан гапирса:

– Кўп қилдук, – дейдилар Тошкентча оҳангда. – Чоч

тўқилди, шох чиқмади.

Жумланинг оддий, бадиий ва табиийлигига қаранг.

Қишлоқ томонда Райим деган ака бор.

— Меҳмонга уч киши келамиз. Мен, ўзим ва Райимниям олиб келамиз,— дейди.

Ҳазилнинг қурилишини қаранг.

— Отаҳон, болалардан нечта?

— Беш-олтитаси лада деб юради, янаям ойиси биладида, — кулади.

Маъносини қаранг.

Катта акам тайёр афанди.

Бозордан мол олиб, кейинги бозор сотиб, тирикчилик қилиб юради. Бир сафар олган молини сотолмабди-да, шериги билан молни бўяб, сотибди...

Воқеага қаранг.

Хуллас, бу халқ ижоди. Халқимиз ижодкор халқ, билиш учун ҳам, билиниш учун ҳам имконият, кўмак беради.

Мен саноксиз мухлислар меҳридан ана шу имконият ва кўмакни қидириб яшайман.

Баҳор... Наврўз юртимизни кезиб юрибди. Тадбир баҳона Андижонга, Балиқчидаги фабрикага бордик. Биз ўтирган хонага бир гуруҳ маҳаллий санъаткорлар келиб қўшилди. Улар орасида ёши 50 атрофидаги бир киши диққатимизни тортди. Тўғриси, уни Абдулла Қодирий асарлари асосида яратилган «Зулматни тарк этиб» фильмида Худоёрхон образини яратган актёр деб ўйлабмиз. Кейин билсак, бу инсон шу ташкилот раҳбари Ҳайитбой ака экан... Латифа айтар, ўзи маза қилиб кулар... атрофдагилар суҳбатдан завқланиб ўтирар... мириқар, ҳатто ўртага сўз қўшмасди.

Ҳайитбой акани оддий ва қизиқарли гапира олишини «ўрганиш» керак, деган фикр келди хаёлга.

Ундан кейин биз яна бир-икки учрашдик.

— Авазбек Маҳмудов ЛОРда ётганмиш,— дейди болаларча мағрурланиб.

— Ий-я, тинчликми,— сўрайди Зокир.

— Кеча тўртта қўшиқ айтишувдик. Ҳам томоғи, ҳам қулоғимиш. Борганларга «иккинчи Ҳайитбой акани ёнида қўшиқ айтмайман, бақиравериб қулоқнинг пардасини йиртиб юборипти», деяпти,— кулдик. — Қўшиқни юқори пардадан бошлаб, авжини унга айттирувдим, охири овози етмади, ўзим айтдим.

— Битта-иккита, улар ўхшатолмаган жойлариниям Ҳайитбой акам ўхшатдилар...— суҳбатга қўшилди кимдир ўтирганлардан.

— Ҳа, ижод нима бўляпти?

— Ҳаракат қилаяпмиз!

Мухими тўхтаб қолмаслик керак. Олдинга юрмаган, орқага кетади.

— Энди қўшиқчи бир қўшиғини бир даврада бир-неча бор айтади. Биз бир марта айтсак, эскиради. Иккинчи марта шу даврада бир йилдан кейин айтсак ҳам “Янгисидан бўлсин!”— дейди, эсида қолган бўлади.

— Жон чекмасанг, жонона қайда?!. Янгисидан айтиб берайми?

Довдир шоҳ

Қадимда бир юртнинг подшоси бўлиб, у алмойи-алжойи гаплари билан доим қовун тушуриб юрар экан. Шу боис катта йиғинларда шоҳнинг гаплари чегарадан чиқа бошласа, вазир унинг енгини тортиб қўяр экан шоҳ эса шунда ўринсиз гапириб юборганини дарҳол тушуниб жим бўларкан, вазир эса вазиятни илиб кетаркан.

Бир куни ўзга юртдан бир гала меҳмон келибди. Кўришиб бўлишгач, шоҳ улардан сўрабди:

— Хўш, мамлакатингиздаги итлар ва мушуклар семирмоқдами?

Шоҳнинг бу саволидан меҳмонлар ажабланишибди. Вазир эса тезда шоҳнинг енгидан тортиб қўйибди ва гап бошлабди:

— Шоҳим бу гапни бекорга сўраганлари йўқ, у киши айтмоқчиларки мамлакат одамлари тўқ бўлса итлар ва мушуклар ҳам семираверади. Шу орқали мамлакатингиз кишиларининг ҳаётини билмоқчилар.

Меҳмонлар тушундик, дегандай бошларини қимир-
латаётганда, шоҳ яна қовун туширибди.

— Падарингта лаънат, — дебди у вазирага. — Ҳамма гапим
тўғри бўлса нега енгимдан тортасан...

Тилла балиқ

Бир рус йигити балиқ ушлаш мақсадида дарёга қармоқ
ташлаб ўтирган экан, орадан озроқ вақт ўтиб-ўтмай, қармоқ
қимирлабди. Иван шоша-пиша уни кўтариб қарасаки, тилла
балиқ эмиш.

Тилла балиқ йигитга «мени кўйиб юбор, учта тилагингни
адо этаман», дебди. Йигит рози бўлибди ва биринчи тилагини
айтибди:

— Мана шу дарёнинг сувини ароққа айлантир.

Шундай бўлибди. Йигит хурсанд бўлибди ва кафтини
тўлдириб ича бошлабди. Сўнг иккинчи шартини айтибди:

— Энди уйимнинг олдида ўтадиган ариқда ҳам ароқ
оқсин. Бу истак ҳам бажо келтирилибди. Йигит ундан ҳам
ичгач анча кайфи ошиб қолибди. Учинчи тилак тезроқ
айтилавермагач, балиқ унга тезроқ учинчисини айт деса,
Иванбой нима дермиш денг:

— Илтимос балиқчам, менга бир бутилка ароқ олиб бер...

Торнинг дутордан фарқи

Бир даврада дутор ва торнинг қандай фарқи бор, деган
савол тушибди. Ҳамма ҳар хил жавоб берибди. Даврадагилар
орасида бир кишининг жавоби бундай бўлибди:

— Уларнинг фарқи шундаки, тор дуторга қараганда тезроқ
ёнади...

Инсофли йигит

Қишлоқнинг бир гала қарияси чойхонадан қайтишадиган
экан, йўл чеккасида намоз ўқиётган йигитни кўриб
қолишибди. Ва бир-бирларига айтишадиганмиш:

— Ана бўларкан-ку!

— Ҳа, инсоф берса ҳеч нарса эмас эканда, итдек ичарди

ўзиям, демак ташлабди-да.

Шунда намоз ўқиётган ҳалиги йигит шарт ўрнидан туриб нима дермиш дег.

— Намоз-ку майли, бунинг устига мен рўза ҳам тутганиман...

Қандай боқамиз?

Кичикроқ бир давлатда очлик бўлибди, донолар маслаҳатта йиғилишибди.

— Нима қилдик?

— Қўшни давлатга уруш очамиз. Улар кўпчилик, бизни босиб олади ва боқади, — дебди донолардан бири.

— Ий-я, уларку боқади. Биз ғалаба қилсак-чи, унда уларни қандай боқамиз? — дермиш бошқаси.

35. ВА ҲОКАЗОЛАР ҲАҚИДА...

ЎРТАКАШ БОРМИ?

Эсимни танибманки бу шарафли вазифани бажариб келаман.

Бу ҳақдаям кўп изланамиз...

У қандай бўлиши ва нима қилиши керак?

Биров йиллаб йиққанини сочиб, дастурхон қилади... У ўз уйида байрам қилмоқчи... концерт қилмаслик керак, демак байрам қилиш керак.

Байрам... айтайлик, Янги йил...

Ўз қонуни бор... Қорбобо шеър айтган болаларга совға улашади... Демак, бола йил давомида Қорбобони кутади... шеър, қўшиқ ёдлайди.

Тўйда ҳам шундай... Сингиллар тайёрланади... янгалар, сарполар «гул базми».

Билимдон, топқир, қувноқ, зукко ва ҳоказо, ҳоказолар бўлиши керак эканда ўртакаш дегани.

Чунки шу байрамни у ташкил қила билиши керак...

Шеърятга ўрин бериш, суҳбат савиясини кўтаради...
албатта, жойида ўқилса.

Ўзи азалдан шоирлик ҳалқимиз табиатида бўлган. Одамлар
бир-бирларига гўзал шеърларни айтиб гапланишган...

Абдулла Қодирий «Меҳробдан чаён». Анвар ва Раъно...

Эсланг...

«Гул баъми» шундай гўзал одату-фазилатимизни урфга
айланган кўриниши.

Афсуски бу Зокир қизиқ айтганидек,

Гулингиз ўхшайди мачалкага,

Ўзингиз ўхшайсиз оваркага -

деган даражага тушуб қолди.

Келишингдан воқиф бўлсам, баноғоҳ

Йўлларингга гул экардим субҳигоҳ,

Шу гуллардан гулдасталар тутардим,

Шундай бахтдан маҳрум бўлибман, э воҳ...

Гапингиз аниқ ва қулгили бўлиши керак, дейди устозлар...
Масалан:

— *Энди битта сигирни ҳайдаш учун подани безовта қилиш*
тўғрими?!

— *Отаси чўтир бўлсаям қизи пахтадан.*

— *Юмалоқ ястиқ қилиб, ўқариққа боссанг ҳаққинг кетади.*

Бу гапларнинг бари китоблардан олинган...

— *Сен севадиган аёл билан яшаганинг маъқулми ё сени*
севадиган аёл биланми?

— *Ҳурматли стол ва стул пассажирлари ва тўйхона*
гражданлари!

— *Бутун дунё пролетарлари, кечиринг!*

«ҚИЗИҚЧИ» КОНКУРСИ

Мен қизиқчи конкурсини томоша қилиш бахтига муяссар
бўлганларданман.

«Қизиқчи-89»

Мирзабек Холмедов

Обид Асомов

Абдулла Акбаров

«Қизиқчи-90»

Ҳожибой Тожибоев
Соҳиб Мамасолиев
Болта Тошматов

«Қизиқчи-91»

Худойберди Зиёдов
Тоҳир Саидов
Ғайрат Аҳмадалиев

кейин, «Қизиқчи-97»

Валижон Шамшиев
Зокир Очилдиев

Конкурс бу ижодкорлар ижодида қандай роль ўйнади?..

Мен «Қизиқчи-97»нинг ёпиқ туридан қайтганман. 1998 йил ҳам омад чопмади. «Қаҳқаҳа» (Навоий) ва «Афанди шай» (Бухоро) улоқни олиб кетди...

Лекин бу конкурс менинг ҳастимда муҳим рол ўйнади... Мен росмана кулдириш ҳақида ўйлай бошладим. Мен ўшанда кулдира олмадим. Хатойим — мен конкурс шартлари ҳақида кўпроқ ўйлабман.

Биринчи шарт:

Юсуфжон қизиқ ижодидан...

Иккинчи шарт:

Матбуотда чиққан нарс...

ва учинчиси, адашмасам, эркин мавзу эди.

Хуллас, улоқ шартни бажаргандан кўра, кулдирганга бўлди.

Конкурс қандай бўлиши керак?... Назаримда олдин биз мактаб ташкил қилишимиз керак.

Республикамызда масалан, каратэ бўйича бир неча турнирлар ўтказилади ва унда ҳар гал янги-янги истеъдодлар кашф этилади. Республикада каратэ федерациясига қарашли ўнлаб мактаблар бор ва мусобақада шу мактаблар иштирокчилари қатнашадилар.

Бизга шундай устоз атрофига шогирдларни тўплаб, мактаб қилиб тарбиялаб конкурсларни спорт мусобақаси даражасида ўтказишга ҳеч нарс халақит бермайди..

Гап ўзимизда!

ҚИЗИҚЧИ ҚҰШИҚ АЙТАДИМИ?..

Қизикчимисан? .. Қизикчилигингни қил!.. — деган гапни, тўғрироғи, танбеҳни кўп эшитамиз.

Биринчидан, бу эътироз тўғри.

Чунки кўплаб концерт ёки ҳар қандай тадбирларга эътибор берсангиз ўнлаб қўшиқчилар иштирок этади-ю, бўлса битта ё иккита қизикчи бўлади.

Энди у қизикчим қўшиқ айтса...

Иккинчидан:

Қизикчилар бутун бошли томоша кўрсатса-ю, бир ярим соат гапирса, аниқроғи кулдирса. Томошабин нафақат зерикади, ҳатто чарчайдиям.

Устозларга мурожаат қиламиз!

“Томошабин диққатини битта мавзуга 7 минут ушлаб туриш мумкин”.

Хуллас, ҳар 7-10 минутда мавзу, ижро, жанр ва ҳоказо ўзгариб туриши керак, деб уқтиради устозлар.

Демак, қизикчи қўшиқ ёки шеър айтишга, рақсга тушишга, фокус кўрсатишга ва ҳоказога мажбур, шарт... ва ҳақли.

Лекин қўшиғи — ҳофиз қўшиғидан, рақси — раққос рақсидан фарқ қилиши керак.

У нимаики ижро этмасин қизикчи эканлигини ўзиям, томошабин ҳам ҳис этиб туриши керак экан.

“Қизикчи қўшиқ айтадими?!”, — деб сўрашади.

А, тракторчи айтаяпти-ю, биз санъаткормиз-ку?!

Гарчи шундай бўлсада:

Мухтислар талаби ва қизикчинини камчилигидан томошабин ҳукмига иложи борича кулгили гапларни гапиришга ҳаракат қиламиз. Натижада кўплаб жиддий гаплар ва қўшиқлар айтилмай қолиб кетаяпти.

ЌИЗИҒИДАҲ

БУГУННИНГ ГАПИ

— Буш пайтингизда нима қиласиз?..

— Ухлайман.

(Бир суҳбатдан)

Уйғоқ одам ҳеч бўлмаганда, ўйлайди...

Ижодкор одам тушида ижод қилади...

Лекин, негадир муҳлис қизигидан сўраса, малол келади...

“Ўйнайдиган одам, ахборотгаём ўйнайверади”, — деб қўяди, баҳона топсангиз...

Нега малол келади?...

Ноўрин бўлганда майли, ўринли ҳолдаям кўпинча айтмаймиз...

Менимча, сизни кулдириш қийинлигидан!

Бугуннинг гапи...

Санъат талабларидан бири чиройли гапира билиш. Бу фақат санъаткоргамас ҳаммага тегишли.

Аввал худо ёш берсин,

Қозон тўла ош берсин,

Кетмас давлат кенг феълу

Ёстиқ тўла бош берсин,

Ҳаммамизга омагу

Сабр, ҳам бардош берсин, — дея ният қиламиз.

Ассалому алайкум.

Зафарларнинг тахти-ю

Замонамиз бахтини

Толеълилар тожи-ю,

Хайрли амалларингиз ривожини берсин!

Яхшилар.

— Атрофнинг гузаллигини қаранг!..

Нега хафасиз?.. Бу томондан қаранг-да.

Гузал-а?...

Чиройли ва ёқимли гапириш...

Тўғриси назаримда анча танқисланиб, тортилиб қолди.

Ўзи қандай бир қўпол муомилага мослашиб қолгандаймиз.

— Нега такси ҳайдовчиси қўпол?!

Тасаввур қилинг, йўл четида турганингизда шундай ёнингизга такси тўхтаб, ҳайдовчи эшикдан тушиб, орқа эшигини очсада, қўлини кўксига қўйиб:

— Марҳамат, айтган жойингизга тез ва арзон етказиб қўяман, ўтиринг, — деса?..

Ўтирмаймиз. Бу шундай хизмат даражасига етмаганимиздан эмас... бунақа муомилага урганмаганимиздан.

Тўйларда кўп кузатаман. Сиз ҳам эътибор берингда... ёш мактаб ўқувчиси билан олим одамни гапи деярли бир хил.

— Бу оқшом икки гуноҳсиз гуноҳкорларга... бахт, боласи кўп бўлсин... ота-она, элу-юртга хизмат қилсин...

Масалан мумкин-ку, куёвнинг жўраси...

— Бу оқшом икки ёш бахтини қуриб,

Севгига шукрона айтадур қўнгул.

Муҳаббат борлиги учун дунёда,

Куёв булбул мисол, келин мисли гул.

Қалбларда табассум, чеҳралар гулгин

Бор бўл муҳаббат!

Муҳаббат учун!...

деса бўлади. Лекин айтмайди... Чунки ўтирганлар “Эҳ, қойил зўр гапирди!” демайди-да... “Ий-я, шиптингга урай, томи силжибди!”, — дейди. Тан олиш керак. Замон ўзгаради... баъзи гаплар эскириб тушиб қолаверади-да, ўрнига янги сўзлар кириб келаверади.

Масалан: Аэропорт, самолёт...

Бугунда масалан “сотивный связь” — уяли алоқа воситаси.

Тилимизга жуда чиройли бўлиб “сотка” бўлиб кирувди...

Ҳозирги атамаси “қўл”.

Энди уй телефонга — қўл телефон бўлди-да, назаримда.

Бир зиёли йигит телефон қилди...

Уни ибораси билан “боғланди”...

— Зокиржон билан боғландик... Яна икки соатдан кейин “қўли”га чиқамиз...

Бунга чидаса бўлади. Энди кўчада эътибор беринг...

“Сал туриб “қўл”имга қиласиз!..”

Ё, “Қўл”ингизни қўшиб қўйинг, ҳал бўлса, мен “қўл”ингизга қиламан..”

“Соат 4-5 да уйда бўламан, “уйим”га қилинг. Чет элдан келган-келаётган ўбеклар. Умуман ўбекчани биладиганлари ҳайрон”.

Ўзи Ҳожибой ака айтганидек: “Ўбекни гапи қилиқ!”

Бир йиғилишда ҳўжалик раиси гапираяпти:

— Неъматжон, дуруст кадр!...

Энди ҳозир бу кишининг қурти бор...

Қутилиб олсин, мудир қилиб, молхонага боғлаб ташлаймиз! Ўша ерда ўтирган одамлар бу гапга кулмади... Чунки улар бу томондан қараб, бунақасига тушиниб ўтирибди-да... Бунақасига қарасангиз раиснинг гапи тўғри.

— Ферма мудир қилиб кейин молхонага боғлаб ташлашса. Яхши!

Биз сиз билан кулаemiz, чунки биз ҳозир бу томондан қараяemiz!

Энди баъзи гапларни шунақа айтса тушунасиз, баъзиларини тушунмайсиз. Шунақа вазият...

Дўстим, синфдошим, муаллим мактабда...

Кўчада галлашиб турувдик, бир бола тез ўтиб кетаётувди... Муаллим чақириб олди...

Тез ўтиб кетмоқчи бўлганига сабаб, уч кундан бери мактабга бормаётган экан.

Уришиб кетди:

— Нега дарсга бормадинг?

— Молимизни фермага обормим.

— Тушунарли майдалаштирмаймиз.

Муаллим ҳам тушунди... Лекин муаллим иккинчи саволининг жумласини нотўғри тузиб қўйди.

Бола тушунмади. Муаллимнинг жумласи:

— А, шу ишни даданг қилса бўлмайдимми?

Бола бир пас муаллимга тикилиб турди-да:

— Энди дадам қилса бўлади-ю, ҳўкиз яхшида, — деди.

Тўғри, боланинг соддалиги бор! Бир тўйда эътибор бериб турсам, бир йигит чиқиб тўйнинг эгаси устидан пул сочди. Бир бола 25000 сўмлик костюм билан ўзини тупроққа ташлаб 100 сўм олди... боғлади!

Лекин сиз билан биз-чи?!

Аввал ўзимиз эдик... ўзимизники ўзимизга билинмасди.

Ҳозир дунё келиб-кетаяпти ўзимизга!

О, МУҲАББАТ

— Давраимизда кўпчилик ёшлар бўлгани учун, келинг, ёшларбоп мавзуда яъни, ишқ-муҳаббат мавзусида гаплашамиз... Ва баъзи бир ўртоқларнинг юзига қон югурди. Сизлар яна ўйламанглар... мен шу ёшга кириб, битта қизнинг қўлини тутиб, “Мен сизни севаман”, деган йигит эмасман деган экан биттаси.

Менинг ҳозирги номерим барча ижодкорларга қарши бўлади... Мен ўртоқларим муҳаббатини қоралайман...

Муҳаббат армони билан абадий ва гўзал. Агар Фарҳод-Ширинга, Махжун-Лайлига эришганида... бу муҳаббат дoston даражасида бўлмас эди, дейишади.

Ўзи бундоқ қарасангиз, муҳаббат бекорчиликнинг маҳсули, деган экан биттаси. Ҳақиқатдан ҳам.

Буюк ошиқларга қаранг — Ромео, Фарҳод, Тоҳир... гирт бекорчи болалар бўлганда...

Мана ҳозир муҳаббат йўқ! — дейди...

Бор. Ҳозир ҳам Фарҳод-Ширинни севади. Но тоққа чиқиб кетишга вақт йўқ. Туштacha ўқиш, кечтача дўкон... Бекорчи болалар ҳам бор. Уларда пул йўқ.

Уйқу жой танламас, муҳаббат ёш танламас, дейди.

Бир лекцияда Лектор:

— Ўртоқлар, шундай экан, 70 га кирган чол ҳам севиб қолиши мумкин, — деса даврадан бир чол туриб:

— Умрингдан барака топ, болам, шу гапингни қайтар, дермиш.

Муҳаббат боғчада бошланади... Лекин ёшлик... боғча опасини севиб қоладими-ей... “Ошпаз холамга уйланаман” - деб қолди кенжа ўғил. “Ҳа ўғил бола, овқатлари маъқул бўп қолдими” десам, “Я, ўзлариям ёмон эмас”, — дейди.

Энди мактабда 10-11 синфларда.. А? Бирдан ўзгариб қолади... Йигитлар вазиленлаб сочларини тараб... А? Ялтирайди-да...

Айниқса, талабалик даврида...

Талабалик ва талабалар ҳақида ҳазиллар жуда кўп... Масалан:

Бир талаба нонни тепиб кетаётса, бошқа талаба кўриб қолиб:

– Нонни тепма, аблах!.. Ўртоқлар!.. деса буниси:
– Ҳой бақирма, бурчакка ўтказиб олай, бўлиб еймиз,
дермиш...

Унданам даҳшатлиси:

Ужисфильмис.

Бир одамхўр бир талабани ушлаб, егани олиб кетаётса,
йўлидан бошқа одамхўр чиқиб қолибди.

– Ҳа, тушликками? – деса.

– Ҳа! Институт ётоқхонасидан ушладим, дарсга бормаган
экан...

– Талаба бўлса қўйиб юбор, – дебди,

– Нега? – деса

– Кеча мен ҳам бир талабани ушлаб қозонга босувдим...
Қайнагунча қозондаги бор картошкаларни еб қўйибди! –
дермиш.

Энди ҳаётнинг қизиқлигини қарангки, севгини гуллаган
пайти айнан шу талабалик даврига тўғри келади-а?

Чўнтакда тийин йўқ. Ҳали у қизнинг орқасидан сарсон,
ҳали бу қизнинг... Лекин қаранг, қандай бахтли дамлар эди?...

Энди аспирант дегани даҳшат!

Боя одамхўр ҳақида гапирдим, шунинг иккинчи серияси.
Ужисфильмис-2

Одамхўр ярим кечаси уйғониб кетибди...

Хотини “ҳа, даласи” – деса...

– Биз нега яшаяпмиз, биз киммиз, нимамиз? ... Нима
қилиб юрибмиз бетта?! Эртанги кун...

– Ётинг-ей .. нима экан дебман. Сизга неча марта айтдим,
ётишдан олдин аспирантнинг гўштини еманг, деб, – дермиш.

Муҳаббат ёш танламас делик-а?

Муҳаббат миллату-мансаб ҳам танламас экан

Севги бир хил, изҳори ҳар хил экан. Африка ва Жанубий
Америкадаги ҳинду қабилаларидан бошлайман.

Баъзилари чуқур-чуқур нафас олиб севги изҳор этса...

Бошқа бир қабилаларда юз-кўзига бурнини ишқаб,
пуфлаб, туфлаб севги изҳор қилар экан...

Чиройли қизга келиб “туф” деса, йигит маъқул бўлса,
қиз: “туф” – деркан.

Кейин иккови домкомга тупиришар экан.. Ўз ўрнида
домкомбобо ёшларни яхшилаб туфлаб қўяркану, кейин

бамбулдан бир уй, бир даҳлиз — туфлашиб яшайверар экан.

Германиянинг қайси бир шаҳрида ҳозиргача сақланиб келаётган бир одат бўлган экан. Яъни, йигит бўлажак келинни эшиги тагини супириб кетар экан...

Қиз иккинчи ё учинчи куни чиқса, супираётган пайтда, демак рози дегани экан.

Ривожланган Европа давлатларида, йигит қизни розилигини олгач, бўлажак қайнотасига учрар экан:

— Сэр, мен қизингизга уйланмоқчиман?

— Мен розиман. Онаси, яъни, хотиним билан гаплашиб кўрдингизми?

— Ҳа, лекин мен қизингизга уйлансам девдим.

Энг қийини бизники бўлса керак-а?...

Қизнинг розилигини олишни ўн сериали кино қилса бўлади.

Охири:

— Жоним мен сизсиз Яшолмайман. Сизчи? ... десангиз.

— Менга барибир... дадам билади, дейди.

Ва мен ҳаммаша фахрланиб юраман, чунки дунёда фақат бизнинг қизларимиз:

— “Дадам билади” — деркан.

Кейин “қулчилик”, “совчилик”... Бошланди томоша, садағанг кетай...

— Ия, Афандим йўл бўлсин?...

— Кўчаятман...

— Бори шуми?. Бу қанақа кўч?

— Тўртта қиз чиқарганники.

Бир тоғамизнинг ўнта қизи бор экан. Тўққизтасини эшикдан оқ фотиҳа бериб кузатиб, кенжатойга дуо беришга чиқмасмиш...

Кариндош-уруғ деразадан:

— Чиқмайсизми? — деса:

— Қанақа қилиб чиқаман эғнимдаги шимни куёвга счиб бердим-у?! — дермиш. Ўзи ўйлаб қарасам, биз ҳамма нарсани қийинлаштирамиз-у, кейин қийналиб қоламиз. Тенгдошлардан энг биринчилардан уйланганман. 1988 йил мактабни битириб ўқишга кирдим. Биринчи курсни битириб, уйландим. 1989 йил март...

Қолганлар асосан армия хизматию, ўқиш 1992—1995

йилларда уйланди...

— Болалардан нечта? — десам, биттаси:

— Саккизта, — дейди...

Яна биттаси:

— Сен 5 млн пулинг бўлишини хоҳлайсанми ё бешта қизинг бўлишиними? — десам,

— Бешта қизим бўлишини хоҳлайман, — дейди.

— Нега? — десам.

— Чунки менинг тўққизта қизим бор! — дейди.

Ҳа, энг қийини ўзимизники!..

Ўзимизнинг қўлимизда-ю, нега осонлаштирмаймиз, ахир....

Муҳаббат — бу муҳаббат!

— Кулдингизми?!

Ўзи асосий мақсад шу!

4S. ХОТИМА ҚРҲИДА

Домлам Муҳсин Қодировнинг ёнида, санъатни ҳар қандай жумбоғига калити бордек ҳис этаман ўзимни.

— “Ўмирбек лаққи” деган китоб қўлимга тушиб қолди, — дедим...

— Ҳа.. Ўмирбек лаққи — Қорақалпоқнинг афандига ўхшаш қаҳрамони. Асли Хоразмга тегишли. Қизиқчилик, аскиячилик сингари “лаққичилик” деган йўналиш бор. Қизиқчи латифа айтса, лофчи лоф айтади. Лаққи — ҳаётидан, бошидан ўтганларини айтиб кулдиради, — дедилар.

— Минатюра 5-7 минутлик асар... “Ҳандалак”, “Обидшоу”, “Маслаҳат” кам 20 минут, буёғи бир соатгача давом этади. Худди кинокомедиядек. Ижод маҳсулимиз ҳам, комедия жанри талабларига деярли жавоб беради.

Энди кино бўлгани учун “кинокомедия” дейилса, телевидение учун қилган ижодий ишимизни “телекомедия”, деб атасак, нима дейсиз? — дедим, яна бир сафар...

— Мумкин, фақат исбот қилиш керак. Жилмайиб:

— Илм исбот талаб қилади! — дедилар.

Чарли Чаплиннинг шундай сўзлари бор:

“Мен ҳеч нарсани ўзгартиролмадим... Фақат одамларни кулдирдим... буям ёмон эмас”— дейди...

Бу китобда курган, эшитган ва ўқиганларимдан тушунганларимни жамлашга ҳаракат қилдим.

ИККИНЧИ ДОВОҶ

ЁХУД •КУЛГИ ШАҲАРЧАСИ•ДАН ҲАЁТ МАЙДОНИГА

Шогирднинг биринчи китоби... “Кулги ҳақида...кули-
шиб,”— деб номланган эди.

Китоб — ўз номи, мундарижаси ва такрорланмас шаклу
мазмунни билан китобхон қалбидан, жовонидан жой олди.

Китоб соҳа хусусидаги таҳлил ва талқинга бойлиги билан
қимматлироқдир.

Китоб — кулги ҳақида шахсий фикрга эга бўлишга ундайди.

Қўлингиздаги эса биринчи китобнинг мантиқий давоми
ва кулги шаҳарчасига кирмоқчи бўлганлар учун амалий
қўлланма бўлади. Чунки, нима қилиш керак ва уни нима
қилиши керак, дегувчиларга жавоб бор.

Китоб — амалиётда исботланган фикрлар асосида ёзилди,
шу боис ҳар қандай гумон ва сўроқлар ўринсиз.

Демак, шундай қилса ҳам бўлар экан!

Лекин, айтиладиган ва айтилиши керак бўлган гаплар
ҳали кўп...

Демак, бу китобниям давоми ҳали бор...

Маъмуржон УМАРОВ,
Тошкент Давлат Санъат Институти
катта ўқитувачиси.

Мундарижа

I. ТАВСИФНОМА	3
1§. Қитоб нима ҳақида?	5
2§. Ассалому алайкум, Устоз!	7
3§. Ўзимиз ҳақимизда... ..	9
 II. КИТОБ (Қизиқчилар учун)	11
Биринчи сўз	11
1§. Қизиқчи-томошабин	13
2§. Қизиқчи-муаллиф	16
3§. Қизиқчи-режиссёр	22
4§. Қизиқчи-ижроочи	25
Гап сўнгида.	30
5§. Ижодимиздан	39
«Ҳандалак» т/ж	44
«Марду-майдон» ҳангомалари	
«Биз саҳнада...»	
 III. КИТОБГА СИҒМАГАН ФИКРЛАР	71
1§. Бундай деганим йўқ (Нусрат Бобоев)	71
2§. Нега ёзилди... бу саҳифа? (Мақсуд Жониҳон) -	75
3§. Ва ҳоказолар ҳақида	82
— Ўртакаш борми?	82
— Конкурс ҳақида	83
— Қизиқчи қўшиқ айтадимми?	85
— Қизиғидан	86
4§. Хотима ўрнида	92

Адабий-бадиий нашр
ОРТИҚ СУЛТОНОВ
КУЛГИ ШАҲАРЧАСИДА

Ҳангомалар, интермедиялар, кулгилар, хандалар

«NAVRO'Z NASHRIYOTI»

700129, Тошкент шаҳри, Навоий кўчаси, 30

<i>Масъул муҳаррир</i>	Исрофил ШОМУРОДОВ
<i>Муҳаррир</i>	Тўлқин ЭШБЕК
<i>Бадиий муҳаррир</i>	Светлана БОБРОВА
<i>Техник муҳаррир</i>	Аббос ТУРСУНОВ
<i>Суратлар муаллифи</i>	Нуъмон МУҲАММАДЖОНОВ
<i>Мусаккиҳлар</i>	Маяжуд ЖЎРАЕВА Нилуфар КЕНЖАЕВА

ИБ № 17. 2003 йил 5 апрелда топширилди.
2003 йил 5 майда босишга рухсат этилди.
Бичими 42х30¹/₄. Офсет усули. Офсет қоғози.
Ҳажми 6.0 босма табоқ. Буюртма № 8.
Адади 500 нусха. Баҳоси келишилган нархда.

«MUTARIIM» шўба корхонаси матбаа бўлими.
Тошкент шаҳри, Хуршид кўчаси, Қошиқчи 1-тор кўча, 1.